

ΤΕΙ Πελοποννήσου
Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας
Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής

*«Η Οικονομική Κρίση 2009-2015 και οι
επιπτώσεις της στην ελληνική οικονομία και στα
ελληνικά νοικοκυριά»*

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ:
ΓΙΑΚΩΒΑΚΗ ΕΥΓΕΝΙΑ
ΑΜ: 2000015

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:
ΛΥΓΓΙΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Καλαμάτα 2015

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Στο σημείο αυτό θέλω να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στον επιβλέποντα καθηγητή μου *κ. Αλέξανδρο Αυγγίτσο* για την πραγματική και ειλικρινή υποστήριξη που μου παρείχε προκειμένου να ολοκληρωθεί η παρούσα εργασία.

Επιπρόσθετα, οφείλω να αφιερώσω την πτυχιακή μου εργασία στην οικογένεια μου, διότι μου συμπαραστάθηκε σε όλα τα χρόνια της φοίτησής μου στο Τ.Ε.Ι. Πελοποννήσου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η τρέχουσα οικονομική κρίση, βάζει την ελληνική οικονομία ως σύνολο, αναγκάζοντας τις εκάστοτε ελληνικές κυβερνήσεις να λαμβάνουν μέτρα ώστε να επιτευχθούν οι δημοσιονομικοί στόχοι. Δεδομένου ότι οι στόχοι αυτοί δύσκολα επιτυγχάνονται, κατά καιρούς, λαμβάνονται μέτρα για τη διόρθωση του προβλήματος.

Οι συνηθέστερες μεταρρυθμίσεις που ακολουθούνται αφορούν την περικοπή άμεσων δαπανών που συνδέονται με τους μισθούς και τις συντάξεις. Οι μειώσεις αυτές, σε συνδυασμό με την συνεχώς αυξανόμενη ανεργία, δημιουργούν έντονες πιέσεις στο βιοτικό επίπεδο των Ελλήνων, το οποίο σταδιακά υποβαθμίζεται. Η δυσμενής αυτή η πορεία δεν διαφαίνεται να ανακάμπτεται άμεσα, δεδομένου ότι μέχρι και τη παρούσα στιγμή δεν εντοπίζεται έξοδος από τη κρίση.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	2
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	3
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	4
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	6
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ.....	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ.....	9
1.1 Χαρακτηριστικά και αίτια των οικονομικών κρίσεων.....	9
1.2 Τομείς της οικονομίας και της κοινωνίας που πλήττονται από τις οικονομικές κρίσεις.....	11
1.3 Οι σημαντικότερες οικονομικές κρίσεις στη διάρκεια του χρόνου.	13
1.3.1 Το Κραχ του 1929 στην Αμερική.	13
1.3.2 Η κρίση της Τεκίλα στο Μεξικό.....	15
1.3.3 Η Ασιατική κρίση.	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 2009-2015.....	20
2.1 Ιστορική αναδρομή της ελληνικής κρίσης.....	20
2.2 Τα αίτια της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα.....	22
2.3 Τα μέτρα που ελήφθησαν ενάντια στην ελληνική κρίση.....	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ.....	32

3.1	Κλάδοι της ελληνικής οικονομίας που επλήγησαν περισσότερο.....	32
3.2	Παράγοντες που μείωσαν το βιοτικό επίπεδο των Ελλήνων κατά τη διάρκεια της κρίσης	33
3.2.1	Η εξέλιξη της ανεργίας στα χρόνια της κρίσης	34
3.2.2	Η υπερφορολόγηση στη διάρκεια της κρίσης.....	38
3.2.3	Μειώσεις μισθών	41
3.2.4	Μειώσεις συντάξεων.....	42
3.2.5	Μειώσεις επιδομάτων και ειδικών μισθολογίων	44
3.2.6	Λοιποί παράγοντες που επηρέασαν τη ποιότητα του βιοτικού επιπέδου στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της κρίσης.....	46
3.2.6.1	Αδυναμία δανεισμού.....	46
3.2.6.2	Αδυναμία πώλησης περιουσιακών στοιχείων.....	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ.....		55
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ		60
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ		62

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 3.1 Ποσοστά ανεργίας στην Ελλάδα τα πρώτα 6 έτη της κρίσης, με βάση την ηλικία.	36
--	----

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 3.1 Φορολογικά έσοδα από τα ακίνητα για τη περίοδο 2006-2014.....	40
Διάγραμμα 3.2 Η εξέλιξη των δαπανών των νοικοκυριών τη περίοδο 2013-2014.....	49
Διάγραμμα 3.3 Η εξέλιξη του οικογενειακού εισοδήματος από την έναρξη της κρίσης μέχρι και το 2014.	50
Διάγραμμα 3.4 Βασική πηγή εισοδήματος το 2014.....	51
Διάγραμμα 3.5 Φόροι που καταβλήθηκαν το 2014 για την ακίνητη περιουσία.....	52
Διάγραμμα 3.6 Μέση δαπάνη νοικοκυριού τη περίοδο 2009-2013.	54

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η οικονομική κατάσταση της Ελλάδας κατά τη διάρκεια των πέντε τελευταίων ετών, χαρακτηρίζεται από τις επιπτώσεις της έντονης οικονομικής κρίσης που βάλλει τη χώρα. Στη διάρκεια της περιόδου αυτής, το οικονομικό κλίμα έχει μεταλλαχθεί σημαντικά με βασικό χαρακτηριστικό τις συνεχείς περικοπές των δαπανών που επιφέρουν υποβάθμιση τόσο του βιοτικού επιπέδου των πολιτών, όσο και των υπηρεσιών που τους παρέχονται από τα κρατικά ιδρύματα παντός τύπου.

Η έντονη οικονομική αναταραχή που εξελίσσεται σε χρονικό πλαίσιο πρωτόγνωρο για τα ελληνικά δεδομένα, ίσως και διεθνώς, έχει δημιουργήσει ένα έντονο κλίμα ανασφάλειας στις παγκόσμιες οικονομίες, αλλά στο κοινωνικό περιβάλλον της χώρας. Οι συνεχείς διατάξεις που αναδιαμορφώνουν τις οικονομικές πολιτικές που ακολουθούνται, αλλά και η πολιτική αστάθεια των τελευταίων ετών έχουν δημιουργήσει μια μόνιμη ανισορροπία που κρίνεται δύσκολο να ξεπεραστεί άμεσα.

Κύριοι αποδέκτες των εν λόγω αναταράξεων είναι, εύλογα, οι Έλληνες πολίτες οι οποίοι διαβιώνουν καθημερινά σε ένα κλίμα φόβου κι ανασφάλειας σχετικά με τη πορεία των αποδοχών τους που εξασφαλίζουν τη διαβίωση και τη ποιότητα της ζωής τους.

Σκοπό της παρούσας εργασίας αποτελεί η διερεύνηση του αντίκτυπου της τρέχουσας οικονομικής κρίσης τόσο σε επίπεδο του γενικότερου οικονομικού περιβάλλοντος, όσο και επίπεδο νοικοκυριού.

Η εργασία αποτελείται από 4 Κεφάλαια. Στο Κεφάλαιο 1, δίδεται το θεωρητικό υπόβαθρο σχετικά με τις οικονομικές κρίσεις. Αναφέρονται τα χαρακτηριστικά και τα αίτια που προκαλούν τις κρίσεις, προσδιορίζονται οι τομείς της οικονομίας που πλήττονται περισσότερο, ενώ γίνεται και αναφορά στις κρίσεις έπληξαν διάφορες χώρες ανά το πλανήτη τις τελευταίες δεκαετίες.

Το Κεφάλαιο 2, αποτελεί την ανάλυση της ελληνικής οικονομικής κρίσης της περιόδου 2009-2015. Αναφέρονται ιστορικά στοιχεία, προσδιορίζονται τα αίτια που οδήγησαν στη παρούσα δεινή κατάσταση και αναφέρονται μερικά από τα βασικά

μέτρα που ελήφθησαν από τις εκάστοτε κυβερνήσεις, προκειμένου να αντιμετωπιστεί το σημαντικό αυτό πρόβλημα.

Στο Κεφάλαιο 3, αναφέρονται συγκεκριμένοι τομείς της ελληνικής οικονομίας που επλήγησαν περισσότερο, ενώ προσδιορίζονται οι παράγοντες που επέφεραν μείωση στο βιοτικό επίπεδο των Ελλήνων. Το Κεφάλαιο 4, τέλος, αποτελεί μια εκτίμηση σχετικά με τις μελλοντικές εξελίξεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Η χρήση του όρου οικονομική κρίση, αποτελεί σύνηθες φαινόμενο τα τελευταία χρόνια, δεδομένης της παγκόσμιας οικονομικής κατάστασης. Η έννοια του όρου αποδίδεται στη διαταραχή στις χρηματοπιστωτικές αγορές στις οποίες οι λανθασμένες επιλογές και τα προβλήματα οικονομικού κινδύνου αυξάνονται, με αποτέλεσμα να αδυνατούν να διοχετεύσουν τα κεφάλαιά τους σε παραγωγικές επενδύσεις και σε αποδοτικούς τομείς (Mishkin, 1991). Μια οικονομική κρίση μπορεί να οδηγήσει μια οικονομία μακριά από την ισορροπία και να στρέψει σε μια καθοδική πορεία τους δείκτες της οικονομικής ανάπτυξης. Οι οικονομικές κρίσεις μπορεί να έχουν διάφορες επιπτώσεις πέρα του τραπεζικού πανικού.

Επιπλέον, η κρίση αποτελεί μια σοβαρή απειλή κατά της υφιστάμενης δομής, των θεμελιωδών αρχών και κανόνων του κοινωνικού συστήματος, η οποία επιβάλλει τη λήψη κρίσιμων αποφάσεων εντός περιορισμένου χρόνου και υπό συνθήκες αβεβαιότητας. Ο όρος οικονομική κρίση εφαρμόζεται ευρέως για μια ποικιλία καταστάσεων στις οποίες ορισμένα χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία ξαφνικά έχουν χάσει ένα μεγάλο μέρος της ονομαστικής τους αξίας (Rosenthal, Charles και Hart, 1989, αναφέρονται στον Ezzeldin, 2014).

1.1 Χαρακτηριστικά και αίτια των οικονομικών κρίσεων.

Η εκδήλωση των οικονομικών κρίσεων, αποτελεί παγκόσμιο φαινόμενο το οποίο μπορεί να εντοπιστεί σε διάφορες χρονικές περιόδους. Οι μελετητές, ερευνώντας την εξέλιξη των κρίσεων αυτών, αναφέρουν μια σειρά χαρακτηριστικών που εντοπίζονται σε κάθε οικονομική κρίση, ασχέτως γεωγραφικού τόπου, έντασης και τύπου της κρίσης. Συγκεκριμένα, ο Simai (2010), αναφέρει τις κάτωθι αρνητικές συνιστώσες που δημιουργούνται στη διάρκεια κάθε οικονομικής κρίσης:

- ❖ Ραγδαία αύξηση της ανεργίας, της φτώχειας και σε κάποιες περιπτώσεις ακόμα και της πείνας.

- ❖ Επιβράδυνση της ανάπτυξης και οικονομική συρρίκνωση.
- ❖ Αρνητικές συνέπειες για το εμπορικό ισοζύγιο και το ισοζύγιο πληρωμών.
- ❖ Η συρρίκνωση των άμεσων ξένων επενδύσεων
- ❖ Μεγάλες και ασταθείς κινήσεις στις συναλλαγματικές ισοτιμίες
- ❖ Εμφάνιση ελλειμμάτων του προϋπολογισμού, μείωση των φορολογικών εσόδων και μείωση των δημοσιονομικών δυνατοτήτων.
- ❖ Συρρίκνωση του διεθνούς εμπορίου.
- ❖ Αυξημένη μεταβλητότητα και την πτώση των τιμών για τα αγαθά πρώτης ανάγκης.
- ❖ Η μείωση των εμβασμάτων προς τις αναπτυσσόμενες χώρες.
- ❖ Αισθητά μειωμένα έσοδα από τον τουρισμό.
- ❖ Μαζική αντιστροφή των εισροών ιδιωτικών κεφαλαίων.
- ❖ Μειωμένη πρόσβαση στην πίστωση και χρηματοδότηση του εμπορίου.
- ❖ Μειωμένη εμπιστοσύνη του κοινού στις χρηματοοικονομικούς οργανισμούς.
- ❖ Μειωμένη ικανότητα να διατηρηθεί η κοινωνική ασφάλεια και η παροχή λοιπών κοινωνικών υπηρεσιών, όπως η υγεία και εκπαίδευση.
- ❖ Κατάρρευση της αγοράς ακινήτων.

Σαφέστατα, όλα τα παραπάνω φαινόμενα, δεν εμφανίζονται συνολικά και στον ίδιο βαθμό σε κάθε εκδήλωση οικονομικής κρίσης. Η εμφάνιση των χαρακτηριστικών, καθώς και η έντασή τους, διαφοροποιούνται ανάλογα με τα ιδιαίτερα στοιχεία του οικονομικού περιβάλλοντος που πλήττεται κάθε φορά.

Όσον αφορά τα αίτια εκδήλωσης μιας οικονομικής κρίσης, και σε αυτή τη περίπτωση, μπορεί αυτά να διαφέρουν ανάλογα με τη κατάσταση που μελετάται. Μερικά, όμως, γενικά αίτια προσδιορίζονται ως εξής (Amadeo, 2015):

- Τα υψηλά επιτόκια: Όταν αυξάνονται τα ποσοστά των επιτοκίων, περιορίζεται η ρευστότητα ή το ποσό των χρημάτων που διατίθενται για επενδύσεις.
- Κατάρρευση των χρηματιστηρίων: Η ξαφνική απώλεια της εμπιστοσύνης στις επενδύσεις μπορούν να δημιουργήσει αποστράγγιση κεφαλαίων από τις επιχειρήσεις.
- Η πτώση των τιμών των πωλήσεων ακινήτων: Οι ιδιοκτήτες χάνουν ίδια κεφάλαια, αναγκάζονται στην περικοπή των δαπανών, δεδομένου ότι δεν

μπορούν πλέον να υποβάλλουν δεύτερη υποθήκη. Την πάροδο του χρόνου, προκαλούνται κατασχέσεις.

- Μείωση των παραγγελιών στη βιομηχανία.
- Κίβδηλες συναλλαγές, όπως η παροχή δανείων χωρίς οι δικαιούχοι να έχουν τα εχέγγυα για να λάβουν δάνειο.
- Η φούσκα των περιουσιακών στοιχείων: Αυτό συμβαίνει όταν οι τιμές των εταιρειών του Διαδικτύου, τα αποθέματα ή τα σπίτια αποτιμώνται πέρα της βιώσιμης αξίας τους. Η ίδια η φούσκα θέτει τις βάσεις για μια ύφεση.
- Αποπληθωρισμός: Οι πολίτες ενθαρρύνονται να καταναλώσουν όταν οι τιμές μειωθούν.

1.2 Τομείς της οικονομίας και της κοινωνίας που πλήττονται από τις οικονομικές κρίσεις.

Η εκδήλωση μιας κρίσης σε ένα οικονομικό περιβάλλον, όπως είναι αντιληπτό, διαφαίνεται άμεσα στο πλαίσιο των τραπεζών και της δυνατότητας παροχής υπηρεσιών από τη μεριά τους για την εξυπηρέτηση των οικονομικών αναγκών των πελατών τους.

Πέρα, όμως, από αυτές τις άμεσα ορατές επιδράσεις, οι οικονομικές κρίσεις προκαλούν δυσμενή αντίκτυπο και σε άλλους τομείς της ανθρώπινης δράσης, που συνδέονται άμεσα με το οικονομικό περιβάλλον.

Ο πρώτος τομέας που πλήττεται άμεσα είναι η απασχόληση και γενικότερα η αγορά εργασίας. Η αγορά εργασίας, βέβαια, επηρεάζεται και προσαρμόζεται σε μια οικονομική κρίση, ανάλογα με τις εκάστοτε συνθήκες, όπως το επίπεδο την ανάπτυξης και τη γενικότερη δομή του οικονομικού συστήματος που μελετάται.

Ο Riznawul (2012), αναφέρεται στο εν λόγω ζήτημα λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες στις αναπτυσσόμενες χώρες, όπου μεγάλα ποσοστά των ατόμων απασχολούνται σε ανεπίσημους κλάδους της οικονομίας και η παραγωγή και το εισόδημα είναι ήδη χαμηλά.

Η αγορά εργασίας στις αναπτυσσόμενες χώρες δεν είναι ομογενής. Συγκροτείται από διαφορετικά στοιχεία και μιας οικονομική κρίση μπορεί να επηρεάσει τα στοιχεία αυτά με διαφορετικό τρόπο.

Προκειμένου η αγορά εργασίας να προσαρμοστεί σε συνθήκες κρίσης μειώνεται το εργατικό δυναμικό, μειώνονται οι μισθοί, μεταβάλλονται οι συμβάσεις εργασίας και αλλάζουν οι τομείς απασχόλησης. Για παράδειγμα εργαζόμενοι του κατασκευαστικού τομέα, αρχίζουν να απασχολούνται σε αγροτικές εργασίες. Οι εργαζόμενοι με σύμβαση που είναι ήδη στον άτυπο τομέα μπορεί να υποφέρουν περισσότερο από τη μετακίνηση από τις θέσεις εργασίας λαμβάνοντας χαμηλότερες αποδοχές που τους παρέχουν, όμως, καταφύγιο από την ανεργία. Η μετατόπιση του εργατικού δυναμικού, μπορεί να μην αφορά μόνο το τομέα απασχόλησης, αλλά και τη μετοίκηση από μια περιοχή σε μια άλλη για την ανάγκη εξεύρεσης εργασίας.

Εξίσου σημαντικός κλάδος που δέχεται αρνητική επίδραση από μια οικονομική κρίση, είναι αυτός της υγείας. Τα συστήματα υγείας που λειτουργούν εύρυθμα, στηρίζονται στην πρόσβαση σε ανθρώπινο κεφάλαιο και σε αναλώσιμους πόρους. Η εξασφάλιση των συντελεστών αυτών προϋποθέτει την ύπαρξη οικονομικών πόρων για επενδύσεις σε εξοπλισμό και κτίρια, τις αμοιβές του προσωπικού υγείας, για προμήθεια φαρμάκων και αναλωσίμων. Στις περισσότερες χώρες, υφίσταται πίεση λόγω των αυξανόμενων δαπανών και των περιορισμένων πόρων. Για την αντιμετώπιση του προβλήματος ακολουθείται περιορισμός του κόστους, αύξηση της χρηματοδότησης των υπηρεσιών υγείας ή και τα δύο. Δεδομένου ότι ο μεγάλος κλίμακας δημόσιος δανεισμός δεν θεωρείται υγιής οικονομική πολιτική, αναζητούνται λοιπές διέξοδοι.

Τα συστήματα υγείας στην οικονομική κρίση, αντιμετωπίζουν προβλήματα χρηματοδότησης λόγω μείωσης των κρατικών δαπανών για την υγεία, εξαιτίας της οικονομικής στενότητας και της διακοπής της εξωτερικής οικονομικής βοήθειας από τις πλουσιότερες χώρες, οι οποίες καλύπτουν μεγάλο μέρος της χρηματοδότησης για την υγεία και οι οποίες θα επιχειρήσουν να περικόψουν τις δαπάνες τους.

Όταν οι δημόσιοι προϋπολογισμοί και το οικογενειακό εισόδημα περιορίζονται, η ζήτηση για τις δημόσιες υπηρεσίες αυξάνεται. Οι δαπάνες στον ιδιωτικό τομέα μειώνονται σε περιόδους οικονομικής ύφεσης, καθώς οι ασθενείς είτε αναβάλλουν εντελώς τη θεραπεία είτε στρέφονται από τον ιδιωτικό στο δημόσιο

τομέα, εφόσον η περίθαλψη είναι διαθέσιμη με μικρότερο κόστος. Η μείωση του προϋπολογισμού για την υγεία θα μπορούσε να θεωρηθεί προβληματική, εφόσον οι απαιτήσεις για υγειονομική περίθαλψη, όπως η ψυχική υγεία, αυξάνεται κατά τη διάρκεια των οικονομικών υφέσεων (Μαλλιαρού και Σαράφης, 2012).

Ο τομέας της εκπαίδευσης βάλλεται, επίσης, τη χρονική περίοδο που εκδηλώνεται μια οικονομική κρίση. Σύμφωνα με στοιχεία του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (2013), στη διάρκεια των ετών της τρέχουσας οικονομικής κρίσης σε πολλές χώρες της Ευρώπης παρατηρήθηκε μείωση των δημοσίων δαπανών για την εκπαίδευση. Παρόλο που στη διάρκεια της περιόδου 2009-2010 το ΑΕΠ στη πλειοψηφία των χωρών παρουσίασε αύξηση, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα μειώθηκαν κατά 2/3.

Οι μισθοί των εκπαιδευτικών παρέμειναν αμετάβλητοι ή μειώθηκαν, γεγονός που αποθαρρύνει τους μαθητές με τις υψηλότερες επιδόσεις να επιλέξουν σπουδές σε κάποιο εκπαιδευτικό κλάδο. Άρα η οικονομική κρίση, διαμορφώνει και τον επαγγελματικό προσανατολισμό των νέων.

1.3 Οι σημαντικότερες οικονομικές κρίσεις στη διάρκεια του χρόνου.

Κατά καιρούς, εμφανίζονται οικονομικές αναταράξεις που οδηγούν σε οικονομικές κρίσεις πολλά κράτη ανά τον κόσμο. Οι πιο κάτω οικονομικές κρίσεις που αναφέρονται, αποτελούν μερικές από τις κρίσεις που εκδηλώθηκαν κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, μέχρι και σήμερα.

1.3.1 Το Κραχ του 1929 στην Αμερική.

Μια από τις μεγαλύτερες οικονομικές κρίσεις που έχουν καταγραφεί στην ιστορία του σύγχρονου κόσμου, ήταν αυτή της χρηματιστηριακής κατάρρευσης στην Αμερική, το γνωστό Κραχ του 1929.

Η αγορά κορυφώθηκε στις 3 Σεπτεμβρίου του 1929. Η παραγωγή χάλυβα παραγωγή, αρκετές τράπεζες απέτυχαν και ο κατασκευαστικός κλάδος κατέρρευε, αλλά λίγοι έδωσαν σημασία. Ο δείκτης Dow Jones ανήλθε σε 381,17 μονάδες, υψηλότερα κατά 27 % σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Μέσα στις επόμενες εβδομάδες, ωστόσο, οι τιμές άρχισαν να κινούνται προς τα κάτω. Και όσο χαμηλότερα έπεφταν, τόσο πιο γρήγορη γινόταν η πτώση.

Κατά την ολοκλήρωση των συναλλαγών τη Πέμπτη 23 Οκτώβρη 1929, οι τιμές των μετοχών ξαφνικά έπεσαν κατακόρυφα. Όταν η αγορά άνοιξε και πάλι την επόμενη μέρα, οι τιμές υποχώρησαν με ανανεωμένη ένταση. Δεκατρία εκατομμύρια μετοχές άλλαξαν χέρια – ο υψηλότερος ημερήσιος όγκος στην ιστορία του χρηματιστηρίου μέχρι εκείνο το σημείο. Την επόμενη ημέρα, ο Πρόεδρος Χέρμπερτ Χούβερ μέσω ραδιοφώνου, καθησύχαζε τον αμερικανικό λαό, λέγοντας «ότι η βασική επιχειρηματική της χώρας... είναι σε υγιή και ευημερούσα βάση».

Και τότε ήρθε η «Μαύρη Δευτέρα», όπου οι τιμές άρχισαν να μειώνονται. Τεράστια τμήματα των μετοχών άλλαξαν χέρια και μέχρι το τέλος της ημέρας, ο Dow Jones είχε πέσει κατά 13 %.

Την επόμενη μέρα, που έμεινε γνωστή ως «Μαύρη Τρίτη», μέσα στη πρώτη μισή ώρα ανοίγματος του χρηματιστηρίου, 3 εκατομμύρια μετοχές άλλαξαν χέρια και 2 εκατομμύρια δολάρια εξανεμίστηκαν. Οι συναλλαγές εκτελούνταν τόσο γρήγορα, που αν και ο κόσμος ήξερε ότι έχανε χρήματα, δεν ήταν σε θέση να γνωρίζουν τα ποσά. Οι φήμες που διαδόθηκαν για επενδυτές που αυτοκτονούσαν πηδώντας από τα κτίρια της Wall Street, πίεζαν τις τιμές ακόμα χαμηλότερα. Όταν η αγορά έκλεισε, περισσότερα από 16,4 εκατομμύρια μετοχές είχαν ανταλλαγεί και ο δείκτης Dow Jones εμφάνιζε επιπλέον πτώση κατά 12%.

Συνολικά, 25 δισεκατομμύρια δολάρια- σημερινής αξίας 319 δισεκατομμυρίων- χάθηκαν κατά τη διάρκεια του Κραχ του 1929. Οι μετοχές συνέχισαν να υποτιμώνται, φτάνοντας το κατώτατο σημείο στις 13 Νοεμβρίου 1929. Η αγορά επανήλθε για μερικούς μήνες και υποχώρησε ξανά. Οι εταιρείες προχώρησαν σε σημαντικές απολύσεις, η ανεργία εκτινάχθηκε στα ύψη, οι μισθοί έπεσαν κατακόρυφα και η οικονομία εισήλθε σε μια δίνη η οποία δεν ξεπεράστηκε μέχρι το 1954 (Suddath, 2008).

1.3.2 Η κρίση της Τεκίλα στο Μεξικό.

Το 1994, το Μεξικό ήταν μια χώρα υπόδειγμα που ασκούσε πολιτικός ορθή οικονομική πολιτική που έλκυε τις ξένες επενδύσεις. Είχε υπογράψει με τις ΗΠΑ και τον Καναδά τη συμφωνία για την Ελεύθερη ζώνη Εμπορίου (NAFTA), η οποία μείωνε τους εμπορικούς δασμούς με τις χώρες αυτές. Το αποτέλεσμα ήταν να αυξηθεί η διεθνής εμπιστοσύνη προς τη χώρα και να δημιουργηθεί μεγάλη ροή επενδύσεων προς τις χρηματαγορές και τη παραγωγή. Το Μεξικό άκμαζε οικονομικά και ο πρόεδρος του, Σαλίνας, ήταν κυρίαρχος στη πολιτική σκηνή.

Εξελίξεις όμως που έλαβαν χώρα έξω από το χώρο της οικονομίας, όπως αυτή της εξέγερσης στην αγροτική περιοχή Τσιάπα και η δολοφονία του Λουίς Φερνάντο Κολόζιο, υποψηφίου για τις προεδρικές εκλογές, τερπίλισαν το καλό οικονομικό κλίμα, γιατί αύξησαν τον επενδυτικό κίνδυνο. Έτσι η σχέση απόδοσης / κινδύνου έχασε την αρχική της ισορροπία και οι επενδυτές ζητούσαν μεγαλύτερες αποδόσεις, γιατί είχε αυξηθεί ο κίνδυνος απώλειας των χρημάτων τους. Όμως, το Μεξικό είχε συναλλαγές με σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία. Η σχέση πέσος / δολαρίου ήταν 30 λεπτά προς ένα πέσο, στις αρχές του 1994. Μετά από λίγους μόνο μήνες η σχέση αυτή μεταβλήθηκε σε βάρος του πέσος κατά 50%.

Το μεξικάνικο νόμισμα ήταν συνδεδεμένο με σταθερή ισοτιμία με το δολάριο. Όταν ο κίνδυνος για τους επενδυτές αυξήθηκε, άρχισαν να πιέζουν το πέσο προς τα κάτω και αυτό ανάγκασε τη κυβέρνηση να δαπανά συναλλαγματικά αποθέματα για να συγκρατήσει την ισοτιμία. Σε κάποια στιγμή, όμως, τα αποθέματα της κεντρικής Τράπεζας εξαντλήθηκαν και η ισοτιμία με το δολάριο έχασε το 50% μέσα από μηχανισμούς υποτίμησης. Η πράξη αυτή είχε σημαντικές επιπτώσεις και στο γενικότερο οικονομικό επίπεδο και στο πολιτικό. Η κυβέρνηση του Μεξικού έχασε την αξιοπιστία της, γιατί διαβεβαίωνε πως δεν πρόκειται να αφήσει το νόμισμα να υποτιμηθεί, αλλά και λόγω της υποτίμησης αυξήθηκαν τα επιτόκια. Το χειρότερο ήταν πως η υποτίμηση αντί να γίνει μία φορά και σε μεγάλο εύρος, έγινε πολλές φορές σε μικρές δόσεις.

Οι αξίες των μετοχών καταβυθίστηκαν και η προσπάθεια της κυβέρνησης για μετακύληση του χρέους προσέκρουσε στην απροθυμία των ομολογιούχων.

Η λύση της χρεοκοπίας ήταν αναπόφευκτη. Στο σημείο αυτό εκδηλώθηκε η παρέμβαση των ΗΠΑ. Προκειμένου να μη διαχυθεί η κρίση και στις άλλες αναδυόμενες χώρες και προκειμένου να αποφευχθούν οι μεγάλες ροές μεταναστών προς τις ΗΠΑ, η κυβέρνηση ανέλαβε να εγγυηθεί το δημόσιο χρέος του Μεξικού. Μαζί με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο επεξεργάστηκαν ένα πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων της μεξικάνικης οικονομίας και έτσι μειώθηκε η ανάγκη πρόσθετης απόδοσης για τον αυξημένο κίνδυνο που εμφανίστηκε στη χώρα.

Το ποσό των αμερικανικών εγγυήσεων του μεξικανικού χρέους έφθασε στα 50 δισεκατομμύρια δολάρια. Αν και δεν υπήρχαν ποσά εγγεγραμμένα στον προϋπολογισμό για διασώσεις ξένων χωρών, ωστόσο το υπουργείο Οικονομικών βρήκε ένα κωδικό που αφορούσε στη σταθεροποίηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας του δολαρίου και με διασταλτική ερμηνεία της διάταξης, αυτός κατάφερε να εκταμιευτεί για τη διάσωσή του πέσος.

Παρ' όλα αυτά το Μεξικό αντιμετώπισε μια περίοδο ύφεσης τεσσάρων χρόνων περίπου. Κατά τη διάρκεια του 1995 το πραγματικό ΑΕΠ έπεσε κατά 7%, και η βιομηχανική παραγωγή κατά 15%. Χιλιάδες επιχειρήσεις χρεοκόπησαν και εκατοντάδες χιλιάδες εργαζόμενοι έχασαν τις δουλειές τους. Το βιοτικό επίπεδο μειώθηκε στα επίπεδα του 1982, της άλλης μεγάλης κρίσης χρέους της Λατινικής Αμερικής. Η κρίση του Μεξικού- που έμεινε στην ιστορία ως κρίση της Τεκίλα- πέρασε και στην Αργεντινή τις αγορές της οποίας επηρέασε δραστικά (Human act, 2011).

1.3.3 Η Ασιατική κρίση.

Ο μεγαλύτερος φόβος, όλων, σχεδόν των ασιατικών χωρών - αλλά και πολλών άλλων αναπτυσσομένων οικονομιών, όπως η Ρωσία, η Βραζιλία, η Τουρκία κλπ- είναι η είσοδος των ξένων επενδυτικών κεφαλαίων, τα οποία, συνήθως τοποθετούνται βραχυπρόθεσμα και κερδοσκοπικά - κυρίως στα χρηματιστήρια, στα ακίνητα και στο εμπόριο, ενώ πολύ λιγότερο σε παραγωγικές επενδύσεις.

Στις αρχές του Ιουλίου του 1997, ξέσπασε η χρηματοπιστωτική κρίση στην Ταϊλάνδη - με αποτέλεσμα τη ραγδαία υποτίμηση του νομίσματος της, καθώς, επίσης,

τη μαζική διαφυγή των ξένων κερδοσκοπικών κεφαλαίων από τη χώρα. Η κεντρική τράπεζα της Ταϊλάνδης, στην προσπάθεια της να ελέγξει την κατάσταση, χρησιμοποίησε εκατοντάδες εκατομμύρια δολάρια από τα συναλλαγματικά της αποθέματα - αγοράζοντας το νόμισμα της για να στηρίξει την ισοτιμία του. Δυστυχώς, οι προσπάθειες της απέτυχαν, με αποτέλεσμα να μην έχει τη δυνατότητα η χώρα να πληρώσει τις υποχρεώσεις της - τρεις μόλις εβδομάδες μετά το ξέσπασμα της κρίσης.

Στη συνέχεια, η κρίση εξαπλώθηκε με πολύ γρήγορο ρυθμό στις γειτονικές χώρες – όπως στην Ινδονησία, στην Ταϊβάν και στη Ν. Κορέα. Λίγο αργότερα, τα περισσότερα κράτη της περιοχής υποχρεώθηκαν να καταφύγουν στη στήριξη του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, για να αποφύγουν τη χρεοκοπία. Οι μέθοδοι που ακολουθήθηκαν, είχαν εφαρμοστεί νωρίτερα στη περίπτωση της κρίσης του Μεξικού.

Η κρίση, όμως, του Μεξικού είχε εντελώς διαφορετικές αιτίες, αφού οφειλόταν κυρίως στη χαλαρή νομισματική και οικονομική πολιτική της κυβέρνησης του (διαρκή, μεγάλα ελλείμματα προϋπολογισμών κλπ), η οποία είχε σαν αποτέλεσμα τη διαφυγή κεφαλαίων στο εξωτερικό, τη μαζική φοροδιαφυγή, την τεράστια διαφθορά της πολιτικής εξουσίας, καθώς επίσης την υπερβολική αύξηση του δημοσίου χρέους. Η ανεύθυνη αυτή πολιτική της διεφθαρμένης ηγεσίας του Μεξικού, είχε δημιουργήσει έναν υπερπληθωρισμό, ο οποίος απειλούσε να καταστρέψει σε ελάχιστο χρονικό διάστημα όλη τη χώρα.

Το ΔΝΤ έθεσε σαν προϋπόθεση για την παροχή δανείων προς την κυβέρνηση του Μεξικού, τον άμεσο περιορισμό των δημοσίων δαπανών, το πάγωμα των μισθών, καθώς, επίσης, τη λήψη αντιπληθωριστικών μέτρων – ουσιαστικά με εγγύηση την παραγωγή πετρελαίου του Μεξικού, από το οποίο εξασφάλισαν ο Η.Π.Α. μεγάλες ποσότητες, σε εξαιρετικά συμφέρουσες τιμές.

Το ΔΝΤ, λοιπόν, αποφάσισε να εφαρμόσει την ίδια πολιτική στην κρίση της Ασίας – ανάλογη δηλαδή με αυτήν του Μεξικού, παρά το ότι οι αιτίες εδώ ήταν εντελώς διαφορετικές. Αναλυτικότερα, οι χώρες της περιοχής (Ινδονησία, Ταϊβάν, Ν. Κορέα κλπ) είχαν υποχρεωθεί από τις Η.Π.Α. στις αρχές της δεκαετίας του '90, να καταργήσουν όλους τους νόμους, οι οποίοι εμπόδιζαν την ελεύθερη διακίνηση των κεφαλαίων.

Το αποτέλεσμα ήταν η μαζική επέλαση των βραχυπρόθεσμων κερδοσκοπικών κεφαλαίων στις ασιατικές χώρες, με στόχο την εξασφάλιση άμεσων και υπερβολικών κερδών. Τα κεφάλαια αυτά κατέστρεψαν μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα τις οικονομίες όλων των χωρών, στις οποίες εισέβαλλαν αφού, αντί να χρηματοδοτούν μακροπρόθεσμα βιομηχανικές και λοιπές επενδύσεις, με λογικά κέρδη, αναζητούσαν τη γρήγορη και υπερβολική κερδοσκοπία.

Έτσι δημιούργησαν τεράστιες κερδοσκοπικές φούσκες στην περιοχή – ειδικά στο χώρο της ακίνητης περιουσίας οι οποίες, όταν «έσπασαν», παρέσυραν τις οικονομίες όλων των χωρών στην καταστροφή- ουσιαστικά κάτι ανάλογο συνέβη στην Ιρλανδία και στην Ισπανία, οδηγώντας τον ιδιωτικό τομέα τους στην υπερχρέωση.

Τα πρώτα δάνεια δόθηκαν, σε συμφωνία με το ΔΝΤ, με την προϋπόθεση να χρησιμοποιηθούν από τις κυβερνήσεις της Ινδονησίας, της Ταϊλάνδης και της Ν. Κορέας, για την εξόφληση των ξένων κερδοσκόπων. Αμέσως μετά, αφού εξοφλήθηκαν δηλαδή οι δυτικοί κερδοσκόποι, ακολούθησε η «θεραπεία-σοκ», με την υποχρέωση των τοπικών πληθυσμών σε μία καταστροφική υφεσιακή πολιτική λιτότητας άνευ προηγούμενου. Οι μισθοί κατακρεουργήθηκαν, οι δαπάνες για την Υγεία, την Παιδεία κλπ. περιορίστηκαν στο ελάχιστο και τα δάνεια προς τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις σταμάτησαν σχεδόν εξ ολοκλήρου.

Από τη Ν. Κορέα μέχρι την Ινδονησία, εκατοντάδες χιλιάδες εργαζομένων έχασαν τις θέσεις απασχόλησης τους, οδηγούμενοι στην ανεργία, ενώ απαγορεύθηκε στα κράτη να προσφέρουν οποιοδήποτε είδους βοήθεια στους πληγέντες πολίτες τους. Πολλά σχολεία έκλεισαν, τα φάρμακα στα νοσοκομεία τελείωσαν, οι άνθρωποι πέθαιναν στους δρόμους, η εγκληματικότητα ξεπέρασε ακόμη και την πιο νοσηρή φαντασία, ενώ η πείνα και η έλλειψη τροφής έφτασαν στο απροχώρητο. Ένας ολόκληρος τομέας της μεσαίας τάξης, η οποία ανήκε στους κερδισμένους της προηγούμενης δεκαετίας, έπαψε πια να υπάρχει.

Εκείνοι που πλήρωσαν τα περισσότερα ήταν τα αδύναμα κοινωνικά στρώματα, ενώ η λεηλασία της ιδιωτικής περιουσίας (ακίνητα, οικόπεδα κλπ), μέσω της υπερβολικής φορολόγησης, όπως συμβαίνει σήμερα στην Ελλάδα, ξεπέρασε κάθε προηγούμενο. Πολλές κοινωφελείς επιχειρήσεις αποκρατικοποιήθηκαν, καταλήγοντας στην ιδιοκτησία των ξένων πολυεθνικών σε τιμές ευκαιρίας, το κόστος

ζωής εκτινάχθηκε στα ύψη, ενώ η δημόσια περιουσία περιήλθε στα χέρια των εισβολέων – πάντοτε με νομιμοφανείς, απόλυτα διαφανείς διαδικασίες (Βιλιάρδος, 2011).

Από τα παραδείγματα που αναφέρθηκαν, είναι δυνατός ο εντοπισμός των χαρακτηριστικών των οικονομικών κρίσεων, καθώς και των τομέων που πλήττονται που αναφέρθηκαν σε προηγούμενες ενότητες, όπως η κατακόρυφη αύξηση της ανεργίας και η περικοπή των δαπανών για την υγεία και την εκπαίδευση.

Η σημαντικότερη οικονομική κρίση των τελευταίων ετών είναι, σαφέστατα, η τρέχουσα στην οποία εμπλέκεται και η Ελλάδα και της οποίας οι παράμετροι αναλύονται στη συνέχεια της παρούσας εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 2009-2015

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων, τουλάχιστον 6 ετών, η Ελλάδα διανύει μια περίοδο έντονης οικονομικής ύφεσης, που επηρεάζει το σύνολο της οικονομικής, αλλά και κοινωνικής ζωής. Στο παρόν Κεφάλαιο αναφέρεται το ιστορικό της κρίσης αυτής, τα αίτια που τη προκάλεσαν, αλλά και τα μέτρα που έχουν ληφθεί κατά καιρούς για την αντιμετώπιση των επιπτώσεών της.

2.1 Ιστορική αναδρομή της ελληνικής κρίσης

Μετά τον 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο, η Ελλάδα έχοντας πληρώσει βαρύ τίμημα ήλπιζε ότι ως αναγνώριση της προσφοράς της στους συμμάχους θα πραγματοποιούταν η διαγραφή των προπολεμικών χρεών της. Αντιθέτως, μετά από πολυετείς διαπραγματεύσεις και πιέσεις το 1964 η τότε κυβέρνηση αναγνώρισε το σύνολο των προπολεμικών χρεών της χώρας από το 1881 και μετά προσαυξημένα με υπέρογκα επιτόκια. Τα χρέη αυτά η Ελλάδα αποπλήρωνε μέχρι το έτος 2009.

Μετά το 1974 και την πτώση της δικτατορίας, η Ελλάδα, για πρώτη φορά, διάγει μια παρατεταμένη περίοδο ειρήνης και έχει μπροστά της μόνο ευνοϊκές προοπτικές, καθώς ετοιμάζεται η είσοδος της στην ΕΟΚ. Οι πολιτικοί αρχηγοί, ωστόσο, αδιαφορούν για την ανάπτυξη της χώρας και προβαίνουν σε μια άνευ προηγουμένου διαφθορά της ελληνικής κοινωνίας διορίζοντας στο δημόσιο υπέρογκο πληθυσμό χωρίς αξιοκρατικά κριτήρια και με μόνο προσόν την κομματική ταυτότητα. Οι μισθοί και οι συντάξεις αυξάνονται χωρίς, όμως, να υπάρχει κάποια συστηματική μελέτη για την βιωσιμότητα των οικονομικών της χώρας. Μεγάλες επιχειρήσεις κλείνουν μεταφέροντας τα οικονομικά τους βάρη στο κράτος, ενώ παγιώνεται για πρώτη φορά η πεποίθηση ότι η φοροδιαφυγή θα παραμείνει ατιμώρητη. Ο ελληνικός δημόσιος τομέας διογκώνεται, αλλά παράλα αυτά καθίσταται αργός, αναποτελεσματικός και διεφθαρμένος, ενώ το χειρότερο είναι ότι παγιώνεται στον πολίτη η πεποίθηση ότι ο μόνος δρόμος για να εξελιχθεί δεν είναι η

εργασία και η τιμότητα αλλά η κομματική δραστηριότητα και ο νεποτισμός (Λαγουδάκης, 2012).

Επιπρόσθετα, μετά τη συμφωνία για την είσοδο της χώρας στην Ευρωζώνη, οι προσπάθειες για τη διατήρηση των πρωτογενών δημοσιονομικών πλεονασμάτων, ατόνησαν.

Η χώρα δεν ήταν έτοιμη για να προσαρμοστεί στις μεγάλες αλλαγές που συνέβαιναν στη διεθνή οικονομία και έχανε διαρκώς σε όρους ανταγωνιστικότητας. Η κατάσταση αυτή διέυρνε το ήδη μεγάλο εμπορικό έλλειμμα. Σε συνδυασμό με τη διεύρυνση του κρατικού τομέα το κόστος των κοινωνικών δαπανών εκτοξεύθηκε σε πολύ μεγάλα ύψη (οι κοινωνικές δαπάνες, αποτελούσαν το 16,4% των δαπανών του Προϋπολογισμού κατά το 1991 και έφθασαν στο 31% κατά το 2006 και ξεπέρασαν το 36% κατά το 2011).

Αλλά, για τις ελληνικές Κυβερνήσεις της δεκαετίας του 2000, διαφαινόταν ότι δεν υπήρχε κανένα πρόβλημα. Τα ελλείμματα χρηματοδοτούνταν εύκολα από τις διεθνείς αγορές, με πρωτοφανή χαμηλά επιτόκια.

Από τα τέλη του 2006 δημιουργήθηκαν οι υποψίες ότι θα υπάρξει αντίδραση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και -κυρίως- των αγορών απέναντι στα υψηλότερα δημοσιονομικά ελλείμματα της χώρας και τότε μπήκε σε εφαρμογή η πρακτική της αλλοίωσης των στοιχείων που αποστέλλονταν στις υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αφού τα μέτρα της μείωσης των δαπανών και της αύξησης των εσόδων που θα έπρεπε να λάβει η τότε Κυβέρνηση, θα είχαν ένα υψηλό πολιτικό κόστος.

Η απροσεξία των αγορών στο να επισημάνουν τη δυσμενή κατάσταση της Ελλάδας, η ανοχή των υπηρεσιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης απέναντι στις ελληνικές πρακτικές, η οικονομική κρίση των ετών 2008-2009 και κυρίως, η χαρακτηριστική αμέλεια των Κυβερνήσεων της περιόδου, οι οποίες συνέχιζαν να παράγουν μεγάλα δημοσιονομικά ελλείμματα και να τα αποκρύπτουν, οδήγησαν στην αποκάλυψη της πραγματικότητας γύρω από το ελληνικό έλλειμμα και το δημόσιο χρέος, στα τέλη του 2009. Όμως, την περίοδο εκείνη, οι διεθνείς αγορές, οι οποίες μόλις είχαν βγει από μία μεγάλη κρίση, ήταν ιδιαίτερα ευαίσθητες σε ζητήματα χρέους.

Οι κακοί χειρισμοί της νέας ελληνικής Κυβέρνησης και η αποτυχία της Ευρωπαϊκής Ένωσης να αντιδράσει άμεσα και θετικά, στην πρώτη φάση του

προβλήματος, συνεχίστηκε μέχρι και το 2010 όταν η Ελλάδα κατέφυγε στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και οδήγησαν στην εκτροπή του προβλήματος στις σημερινές του διαστάσεις (Ενωση Φορολογούμενων Ελλάδας, 2011).

2.2 Τα αίτια της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα

Είναι παραδεκτό ότι η μεγαλύτερη μάστιγα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα είναι η διαφθορά και ο νεποτισμός. Η κάθαρση της ελληνικής κοινωνίας πρέπει να αρχίσει από την δικαστική εξουσία η οποία πρέπει να κινητοποιηθεί προκειμένου να αρχίσουν να λογοδοτούν όλοι όσοι με τις πράξεις τους θίγουν το ελληνικό δημόσιο. Απαραίτητη προϋπόθεση τούτου είναι αφενός η ισχυρή βούληση των δικαστικών λειτουργών να αντιπαρατεθούν στην πολιτική εξουσία, αλλά και ο εκσυγχρονισμός του συστήματος. Είναι επίσης δεδομένο ότι η πλειοψηφία του Ελληνικού λαού εκλέγοντας από το 1974 μέχρι σήμερα τους ίδιους ανθρώπους για να κυβερνούν την χώρα είναι συνυπεύθυνη για την κατάρρευση της κρατικής οικονομίας και όπως συμβαίνει πάντα στα δημοκρατικά πολιτεύματα η ευθύνη της πλειοψηφίας διαχέεται και στην μειοψηφία που δεν στήριξε τα κόμματα αυτά. Είναι, ακόμη, αλήθεια ότι πολλοί Έλληνες ειδικά από το 1981 και μετά φοροδιαφεύγουν, καταφεύγουν στην παραοικονομία και γενικότερα αδιαφορούν για την τήρηση εκείνων των νόμων που θεμελιώνουν την οικονομική ζωή του κράτους γνωρίζοντας πως η συμπεριφορά τους αυτή θα μείνει τελικά ατιμώρητη. Είναι, επιπρόσθετα, αλήθεια ότι σε κάθε δημόσια υπηρεσία δίπλα σε σκληρά εργαζόμενους υπαλλήλους υπάρχουν και εκείνοι που αποφεύγουν να εργαστούν. Αυτή είναι λίγο πολύ η εικόνα που έχει δημιουργηθεί στο μέσο ευρωπαϊό πολίτη σχετικά με την χρεοκοπία της Ελλάδας.

Αυτή ωστόσο είναι η μία όψη του ζητήματος. Στον αντίποδα της εικόνας του οκνηρού δημόσιου υπαλλήλου βρίσκεται ο δημόσιος υπάλληλος που σε εξαιρετικά αντίξοες συνθήκες αντιμάχεται τον όγκο της υπέρμετρης γραφειοκρατίας και της διαφθοράς προκειμένου να παρέχει τις υπηρεσίες για τις οποίες πληρώνεται. Βρίσκεται, επίσης, ο έλληνας ιδιωτικός υπάλληλος και ελεύθερος επαγγελματίας ο οποίος εργάζεται περισσότερο από κάθε άλλο ευρωπαϊό εργαζόμενο με τον μισθό του ωστόσο να είναι συγκριτικά πολύ χαμηλότερος. Περιλαμβάνεται και ο έλληνας επιχειρηματίας ο οποίος επενδύει τα κεφάλαια του χωρίς να γνωρίζει τι φόρο θα

πληρώσει κάθε χρόνο. Παράλληλα, ο Έλληνας πολίτης είδε μετά την είσοδο της χώρας στο Ευρώ το κόστος διαβίωσης να εκτινάσσεται σε επίπεδα Γερμανίας και Γαλλίας, ενώ ο μισθός του παρέμεινε καθηλωμένος σε επίπεδα Ελλάδος.

Μια άλλη σημαντική παράμετρος που επέδρασε σημαντικά στην δημιουργία της σημερινής κατάστασης είναι η στάση τόσο της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και των λοιπών ευρωπαϊκών κρατών απέναντι στην διεφθαρμένη ελληνική πολιτική. Η Ευρωπαϊκή Ένωση απέτυχε πλήρως να αναπτύξει μηχανισμούς ελέγχου των χρηματοδοτήσεων της με αποτέλεσμα οι κοινοτικές ενισχύσεις να κατασπαταληθούν δίχως να παραχθεί το επιθυμητό αποτέλεσμα. Από την άλλη πλευρά, η απροθυμία των κρατών μελών να αναπτύξουν κοινή δημοσιονομική και φορολογική πολιτική επέτρεψε την δημιουργία μεγάλων δημοσιονομικών ελλειμμάτων καθώς όλα αυτά τα χρόνια δημιουργήθηκε η εντύπωση πώς κάθε φορά που εμφανίζεται έλλειμμα θα μπορεί να αντισταθμιστεί με νέα δάνεια. Από την πλευρά τους τα επιμέρους κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ακόμη και σήμερα αρνούνται να εγγυηθούν στην Ελλάδα την ασφάλεια των συνόρων της- τα οποία είναι και σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης- προκειμένου αυτή να περιορίσει τις υπέρογκες στρατιωτικές της δαπάνες (Λαγουδάκης, 2012).

Σύμφωνα με τους Αργεΐτη, Δαφέρμο και Νικολαΐδου (2011), η κατάσταση στην Ελλάδα σε σχέση με το δημόσιο χρέος που δημιουργήθηκε, επιδεινώθηκε εξαιτίας:

- της ιδιαίτερα έντονης αύξησης των δανειακών αναγκών και
- της μεγέθυνσης της εξάρτησης του δημόσιου τομέα από τις διεθνείς αγορές κεφαλαίου και τους ξένους επενδυτές. Σημαντικό ρόλο σε αυτό έπαιξε η συμμετοχή της Ελλάδας στη ζώνη του ευρώ, που δημιούργησε συνθήκες για εύκολη πρόσβαση στις διεθνείς αγορές κεφαλαίου. Παράλληλα, η ευθραυστότητα του δημόσιου τομέα της αυξήθηκε εξ ορισμού με την ένταξη της χώρας στην ΟΝΕ, εφόσον η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) δεν θεσμοθετήθηκε να έχει το ρόλο του «δανειστή της εσχάτης προσφυγής», με αποτέλεσμα η όποια αναταραχή στις αγορές ομολόγων να μην μπορεί να αντιμετωπιστεί με κάποιας μορφής άμεση χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.

Είναι αναμφίβολο ότι η εύθραυστη χρηματοπιστωτική κατάσταση του δημόσιου τομέα σε συνδυασμό με την εντονότατη αύξηση του ελλείμματος και του δημόσιου χρέους το 2009 έπαιξαν καταλυτικό ρόλο. Ωστόσο, η δημοσιονομική κατάσταση της χώρας δεν μπορεί να δικαιολογήσει τις τόσο έντονες αναταραχές στις διεθνείς αγορές. Ο ρόλος της κερδοσκοπίας φαίνεται ότι ήταν, επίσης, καθοριστικός. Η έλλειψη επαρκούς ρύθμισης των ομολογιακών αγορών και η δυνατότητα που προσφέρεται για κερδοσκοπία έδωσαν την ευκαιρία σε ιδιώτες και χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς να επενδύσουν στη χρεοκοπία της χώρας. Το γεγονός αυτό τροφοδότησε τις αυξήσεις στις αποδόσεις των ελληνικών ομολόγων. Εντέλει, η δραματική αύξηση των επιτοκίων δανεισμού στην αγορά κρατικών ομολόγων της Ελλάδας οδήγησε στην αδυναμία χρηματοδότησης του δημόσιου τομέα της οικονομίας μέσω της συγκεκριμένης αγοράς. Στο πλαίσιο αυτό, η ελληνική κυβέρνηση προχώρησε τον Μάιο του 2010 στη σύναψη δανειακής σύμβασης με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την ΕΚΤ και το ΔΝΤ.

Ο Καραμούζης (2009), υποστηρίζει ότι οι παράγοντες που οδήγησαν την Ελλάδα στη παρούσα δεινή θέση, μπορούν να αποτελέσουν και το μέσο για την έξοδο από αυτήν.

Συγκεκριμένα, προσδιορίζονται τρεις ενότητες παραγόντων που συνδυαστικά προσφέρουν μια πρώτη προσέγγιση στο ερώτημα του πώς οδηγήθηκε η Ελλάδα στην πρόσφατη κρίση, οι οποίες αναδεικνύουν ταυτόχρονα και τους τομείς στους οποίους απαιτούνται σοβαρές μεταρρυθμίσεις και παρεμβάσεις πολιτικής.

Πρώτον, τις τελευταίες δεκαετίες επικράτησαν σταδιακά οι νεοκλασικές αντιλήψεις για τη λειτουργία της οικονομίας και της αγοράς στη διεθνή οικονομική, επιστημονική και πολιτική ζωή. Η κυριαρχία των νεοκλασικών απόψεων οδήγησε σε ερμηνεία των μετέπειτα κρίσεων αλλά και αυτής του 1929, κυρίως σαν λάθη της νομισματικής πολιτικής. Παράλληλα, υποβαθμίστηκαν οι κείνσιανές και νεο-κείνσιανές αναλύσεις, καθώς και οι προσεγγίσεις άλλων επιστημών αναφορικά με τα όρια του ανθρώπινου ορθολογισμού και τον ρόλο της ψυχολογίας και της αβεβαιότητας στην οικονομική και στην επενδυτική δραστηριότητα. Οι παραπάνω τόνιζαν τις ατέλειες και τις αστάθειες που ενίοτε αναπτύσσονται στην οικονομία της αγοράς, οι οποίες καθιστούν απαραίτητες την ενεργό μακροοικονομική πολιτική και την αποτελεσματική εποπτεία και ρύθμιση του χρηματοπιστωτικού χώρου.

Υποβαθμίστηκε η σημασία φαινομένων, όπως η ψυχολογία «κοπαδιού» στους επενδυτές, οι αποφάσεις επενδυτών με βάση το τι πράττουν οι άλλοι και όχι ποιες είναι οι σωστές τιμές, οι επενδυτικές αποφάσεις βάσει γραμμικών προβολών του παρόντος στο μέλλον και όχι βάσει θεωρητικών υποδειγμάτων, η παράλογη ευφορία και οι «φούσκες» των τιμών, που καταρρέουν από τυχαία ή μικρά γεγονότα, οι ατέλειες στον χρηματοπιστωτικό χώρο, που τείνουν να επιταχύνουν και να επιδεινώσουν μια κρίση, ο ρόλος της αβεβαιότητας και της ψυχολογίας στις επενδυτικές και καταναλωτικές αποφάσεις.

Η δεύτερη σημαντική αιτία της τρέχουσας χρηματοοικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, που συνδέεται με τη παγκόσμια κρίση, ήταν οι μεγάλες παγκόσμιες μακροοικονομικές ανισορροπίες, οι οποίες δεν αντιμετωπίστηκαν επί μακρόν την τελευταία δεκαετία και συνδέονταν:

- με τα πολύ χαμηλά επιτόκια, που διατηρήθηκαν επί μακρόν κυρίως στις ΗΠΑ.
- με τη διατήρηση συνθηκών σημαντικής παγκόσμιας ρευστότητας.
- με την αυξανόμενη ανισορροπία αποταμίευσης- επένδυσης στις Ηνωμένες Πολιτείες, που οδήγησε τελικά σε διεύρυνση του ελλείμματος στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και σε αντίστοιχα πλεονάσματα στις χώρες της Άπω Ανατολής και στις πετρελαιοπαραγωγούς χώρες.
- με την πολιτική σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών και τη συνακόλουθη ραγδαία αύξηση των εθνικών συναλλαγματικών αποθεματικών σε δολάρια χωρών της Άπω Ανατολής.

Τα χαμηλά επιτόκια, η μεγάλη ρευστότητα και τα χαλαρά κριτήρια χρηματοδότησης των τραπεζών στις αρχές της δεκαετίας οδήγησαν σε εκρηκτική αύξηση της χρηματοοικονομικής μόχλευσης νοικοκυριών, θεσμικών, χρηματοπιστωτικών οργανισμών και εταιρειών, καθώς και στη ραγδαία διάδοση των δομημένων προϊόντων, κυρίως στις Ηνωμένες Πολιτείες, στη Μεγάλη Βρετανία και στην Ευρώπη, που οδήγησαν σε επιταχυνόμενη αύξηση των τιμών των κινητών και των ακινήτων αξιών παγκοσμίως- φαινόμενα που δεν συνάντησαν όμως την ανησυχία ή την οργανωμένη αντίδραση των εποπτικών και νομισματικών αρχών.

Επιπλέον, σε αυτό το περιβάλλον αναπτύχθηκαν ταχύτατα νέοι κερδοσκοπικοί οργανισμοί, χαλαρά εποπτευόμενοι, ενώ οι διεθνείς τράπεζες άρχισαν να κερδοσκοπούν, επιτείνοντας την ένταση της παγκόσμιας κερδοσκοπίας.

Η τρίτη αιτία της κρίσης, ίσως και η σημαντικότερη, συνδέεται με τη σταδιακή μετατόπιση των στόχων των τραπεζών από τη χρηματοδότηση της πραγματικής οικονομίας, του εμπορίου και των παραγωγικών επενδύσεων στην κερδοσκοπία, στα χρηματοοικονομικά στοιχήματα και στη χρηματοπιστωτική καινοτομία χωρίς οικονομική χρησιμότητα, που έγιναν σε σημαντικό βαθμό βασικές δραστηριότητες, ίσως και αυτοσκοπός, για ορισμένες μεγάλες διεθνείς τράπεζες.

2.3 Τα μέτρα που ελήφθησαν ενάντια στην ελληνική κρίση

Κατά τη πρώτη περίοδο της κρίσης, το 2009, η τότε ελληνική κυβέρνηση είχε ανακοινώσει μέτρα ενίσχυσης της ρευστότητας και των κεφαλαίων των τραπεζών με 28 δις ευρώ, μέτρα μείωσης των δαπανών και αύξησης των φορολογικών εσόδων. Προσδιόρισε, επίσης, πλαφόν στις αμοιβές των προέδρων των ΔΕΚΟ και ελέγχους στις αμοιβές των τραπεζικών στελεχών όσων τραπεζών χρησιμοποιούσαν την κρατική βοήθεια. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αμφισβητούσε την αποτελεσματικότητα των μέτρων της ελληνικής κυβέρνησης και αναμενόταν να πιέσει και για τη λήψη επιπλέον μέτρων (Νικολόπουλος, 2009).

Κατά τη διάρκεια των επόμενων ετών, η Ελλάδα αναγκάστηκε να εφαρμόζει επιπλέον μέτρα λιτότητας που περιόριζαν σημαντικά τις κρατικές δαπάνες, με αποτέλεσμα να μειωθούν οι μισθοί στο δημόσιο τομέα, να καταργηθούν οι επιπλέον παροχές στους δημοσίους υπαλλήλους, καθώς και ο 13^{ος} και 14^{ος} μισθός, να μειωθούν οι συντάξεις κ.τ.λ.

Πιο αναλυτικά, το 2009, ενώ η βαθμολογία της πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδας μειώθηκε από τους οίκους αξιολόγησης, η τότε κυβέρνηση απέσυρε το πρόγραμμα που είχε παρουσιάσει για την ανάκαμψη της οικονομίας ύψους 2,5 δις ευρώ και παρουσίασε πακέτο μέτρων λιτότητας για να περιορίσει το έλλειμμα από 12,7 στο 3% του ΑΕΠ πριν από το 2013. Τα μέτρα αυτά περιελάμβαναν:

- μείωση κατά 10% των λειτουργικών εξόδων του κράτους.

- πάγωμα στις προσλήψεις και τους μισθούς άνω των 2.000 ευρώ στον δημόσιο τομέα.
- φορολόγηση των μόνους στους δημοσίου υπαλλήλους.
- μείωση των διοικητικών συμβουλίων των δημόσιων επιχειρήσεων και των μισθών τους.
- φορολόγηση των μόνους στελεχών ιδιωτικών τραπεζών με συντελεστή 90%.
- επαναφορά του φόρου κληρονομιάς και φορολόγηση της μεγάλης ακίνητης περιουσίας.
- ιδιωτικοποιήσεις κρατικών εκτάσεων.

Το 2010, υπό την πίεση των αγορών και των ευρωπαϊών εταίρων, η κυβέρνηση παρουσίασε ένα νέο πακέτο μέτρων λιτότητας για την αποδέσμευση 4,8 δις ευρώ. Ειδικότερα, προβλεπόταν:

- αύξηση κατά δύο μονάδες του ΦΠΑ.
- αύξηση της φορολογίας στα αλκοολούχα ποτά (+20%), τον καπνό (+63%), τα καύσιμα και τα είδη πολυτελείας.
- πάγωμα των συντάξεων των δημοσίων υπαλλήλων και των υπαλλήλων του ιδιωτικού τομέα.
- περικοπές κατά 60% του 14ου μισθού των δημοσίων υπαλλήλων και κατά 30% του 13ου μισθού των εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα.

Έπειτα από μήνες επιφυλακτικότητας, η Ευρωπαϊκή Ένωση, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και την Ελλάδα συμφώνησαν στις 2 Μαΐου 2010 σε ένα πακέτο διάσωσης ύψους 110 δισεκατομμυρίων ευρώ για τρία χρόνια, εκ των οποίων τα 80 δις βάρυναν τα κράτη- μέλη της ευρωζώνης και 30 δις. δανειοδοτούνταν από το ΔΝΤ. Τότε δημιουργήθηκε το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF), με 750 δις ευρώ για να βοηθήσει τα ευρωπαϊκά κράτη που αντιμετωπίζουν δυσκολίες.

Σε αντάλλαγμα για το διεθνές πακέτο βοήθειας, η κυβέρνηση ξεκίνησε ένα μεγάλο πρόγραμμα εξοικονόμησης 30 δις ευρώ, συμπεριλαμβάνοντας κυρίως:

- η νόμιμη ηλικία συνταξιοδότησης (από τα 60 έτη για τις γυναίκες και τα 65 για τους άνδρες) στο εξής συνδέεται με το μέσο προσδόκιμο ζωής και τη διάρκεια των εισφορών που αυξάνεται από τα 37 στα 40 έτη μέχρι το 2015.
- παράταση στο πάγωμα των μισθών στο δημόσιο τομέα.
- κατάργηση του 13ου και 14ου μισθού για τους δημοσίους υπαλλήλους που κέρδιζαν περισσότερα από 3.000 ευρώ το μήνα.
- μείωση 8% των μέσων αποδοχών των δημοσίων υπαλλήλων.
- κατάργηση της 13ης και 14ης σύνταξης για τους συνταξιούχους, κάτι που εξισορροπείται από το ΕΚΑΣ για τους χαμηλοσυνταξιούχους.
- νέα αύξηση κατά δύο μονάδες του ΦΠΑ, από 21 σε 23%.
- αύξηση κατά 10% των φόρων σε καύσιμα, αλκοόλ και τον καπνό.
- απελευθέρωση των αγορών μεταφορών και ενέργειας.
- δυνατότητα για τις επιχειρήσεις να απολύουν περισσότερο από το 2% του προσωπικού τους μηνιαίως, ένα μέτρο που μέχρι τότε απαγορευόταν

Η μείωση του ελλείμματος στο 3% του ΑΕΠ αναβλήθηκε για το 2014.

Το 2011, το ελληνικό κοινοβούλιο υιοθέτησε ένα νέο σχέδιο λιτότητας 28,4 δις ευρώ για τέσσερα χρόνια που υπαγορεύτηκε από το ΔΝΤ και την Ευρωπαϊκή Ένωση, με αντάλλαγμα την καταβολή της πέμπτης δόσης του προγράμματος διάσωσης. Έτσι ορίστηκαν:

- το αφορολόγητο όριο μειώθηκε στα 8.000 ευρώ ετησίως,
- ο φόρος 450 ευρώ ετησίως στους αυτοαπασχολούμενους με δελτίο παροχής υπηρεσιών,
- νέες αυξήσεις του ΦΠΑ και φόροι στο πετρέλαιο θέρμανσης,

- αυστηρότερα κριτήρια για τις κοινωνικές παροχές, συμπεριλαμβανομένης της ανεργίας, και μείωση ορισμένων επικουρικών συντάξεων για 9 δημοσίους υπαλλήλους στους 10.
- η δυνατότητα απομάκρυνσης εργαζομένων σε δημόσιους οργανισμούς που καταργήθηκαν ή συγχωνεύτηκαν,
- μαζικές ιδιωτικοποιήσεις (λιμάνια αεροδρόμια, ταχυδρομείο, ενέργεια, τράπεζες, ΟΠΑΠ), για την αποδέσμευση επιπλέον 50 δισεκατομμυρίων ευρώ έως το 2015.

Η ψήφιση των μέτρων αυτών, στα τέλη Ιουνίου του 2011, προκάλεσε μαζικές διαδηλώσεις στην Ελλάδα και σκηνές βίας κατά του προγράμματος αυτού.

Ένα μήνα μετά το τρίτο πρόγραμμα λιτότητας, η Τρόικα – Δ.Ν.Τ., Ε.Ε., Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα – αναγκάστηκε να καταρτίσει ένα δεύτερο πακέτο διάσωσης 158 δις ευρώ, εκ των οποίων τα 109 δις σε δάνεια που κατανεμήθηκαν μεταξύ του ΔΝΤ και του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF).

Κατά τη διάρκεια του 2011, η ελληνική κυβέρνηση ανακοίνωσε νέα δημοσιονομική λιτότητα για να απελευθερώσει την έκτη δόση του πρώτου διεθνούς πακέτου βοήθειας του 2010. Μέτρα που έπλητταν τους συνταξιούχους, τους δημοσίους υπαλλήλους σε συνδυασμό με τη φορολόγηση αναμενόταν να εξοικονομήσουν άλλα 7,5 δις ευρώ. Τα νέα μέτρα περιελάμβαναν:

- μείωση κατά 20% των συντάξεων άνω των 1.200 ευρώ.
- 30.000 δημόσιοι υπάλληλοι τίθενται σε "καθεστώς εφεδρείας".
- το αφορολόγητο όριο μειώθηκε από 8.000 στα 5.000 ευρώ ετησίως.
- νέο φόρο στα ακίνητα.
- νέες ιδιωτικοποιήσεις.

Το 2012, ψηφίστηκαν επιπρόσθετα μέτρα:

- μείωση κατά 22% του κατώτατου μισθού,

- κατάργηση 15.000 θέσεων εργασίας στον δημόσιο τομέα,
- νέα μείωση συντάξεων και των μισθών των δημοσίων υπαλλήλων,
- μείωση του προϋπολογισμού της κοινωνικής ασφάλισης και του στρατού,
- ιδιωτικοποιήσεις τεσσάρων κρατικών επιχειρήσεων

Όπως και σε προηγούμενα προγράμματα λιτότητας, η ψήφιση των μέτρων αυτών προκάλεσε μαζικές διαδηλώσεις έξω από τη Βουλή των Ελλήνων.

Οι υπεύθυνοι της ευρωζώνης υιοθέτησαν οριστικά ένα δεύτερο πακέτο βοήθειας για την Ελλάδα, ύψους 237 δις ευρώ. Εκτός από τα δάνεια αυτά, το πρόγραμμα προέβλεπε την απομείωση κατά το ήμισυ της ονομαστικής αξίας του ελληνικού χρέους που κατείχαν ιδιώτες πιστωτές, τράπεζες και επενδυτικά ταμεία, δηλαδή 107 δις ευρώ.

Η νέα κυβέρνηση που συστάθηκε κατά τη διάρκεια του 2012, πρότεινε τη ψήφιση από το κοινοβούλιο του έκτου προγράμματος λιτότητας από την έναρξη της κρίσης. Η Τρόικα απαιτούσε την εφαρμογή του προγράμματος αυτού για την αποδέσμευση βοήθειας περίπου 30 δις ευρώ από την Ευρώπη και το ΔΝΤ. Το πρόγραμμα αυτό προέβλεπε κυρίως:

- αύξηση του ορίου ηλικίας συνταξιοδότησης από τα 65 στα 67 έτη.
- μείωση ορισμένων συντάξεων.
- τη μείωση των μισθών στον δημόσιο τομέα.
- απορρύθμιση των αγορών εργασίας και υπηρεσιών.

Οι υπουργοί Οικονομικών της ευρωζώνης και το ΔΝΤ συμφώνησαν σε μια μείωση κατά 40 δις ευρώ του ελληνικού χρέους και στην δεκαετή αναβολή της καταβολής των επιτοκίων. Το χρέος αναμένεται να μειωθεί στο 124% του ΑΕΠ το 2020, έναντι 120% που απαιτείτο από το ΔΝΤ αρχικά. Ο φόβος τότε ήταν μήπως το χρέος έφθανε το 190% του ΑΕΠ το 2014 (έφτασε το 177% στα τέλη του 2014).

Το 2013, η κυβέρνηση ψήφισε νέο νόμο που προέβλεπε, κυρίως:

- αύξηση της φορολογίας των ελευθέρων επαγγελματιών & αύξηση της φορολογίας για τους εργαζόμενους που κερδίζουν περισσότερα από 21.000 ευρώ ετησίως,
- φορολόγηση των εφοπλιστών για πρώτη φορά από το 1953.

Ο νόμος αυτός, που επικρίθηκε ιδιαίτερα, επέτρεπε στο ελληνικό δημόσιο να αποδεσμεύσει 2,5 δις ευρώ για το 2013.

Το 2014 και το τρέχον έτος, χαρακτηρίζονται από τις έντονες πολιτικές αναταράξεις και τις συχνές εκλογικές διαδικασίες, οι οποίες διατάραξαν την ισορροπία στη χώρα και δυσκόλεψαν τη πορεία της χώρας για την έξοδο από τη κρίση.

Η τρέχουσα κυβέρνηση, μετά από συνεχείς διαπραγματεύσεις με τους ευρωπαίους αξιωματούχους, κατέληξε στη σύναψη νέας συμφωνίας για τη στήριξη της Ελλάδας, με κύριες συνιστώσες:

- μεταρρύθμιση του ΦΠΑ για τον εξορθολογισμό των συντελεστών.
- μέτρα για τη βελτίωση της βιωσιμότητας του συνταξιοδοτικού συστήματος ενόψει μιας ευρύτερης μεταρρύθμισης του.
- την εφαρμογή μέτρων σχεδόν αυτόματων περικοπών στις δαπάνες σε περίπτωση δημοσιονομικής απόκλισης.

Μετά την εξεύρεση πολιτικής συμφωνίας την 13η Ιουλίου 2015, η Ελλάδα και οι πιστωτές της συμφώνησαν στις τεχνικές λεπτομέρειες ενός τρίτου πακέτου βοήθειας ύψους σχεδόν 85 δις ευρώ για την προσεχή τριετία. Ο συμβιβασμός αυτός, που επέτρεπε στην Ελλάδα να παραμείνει στην ευρωζώνη με τη δέσμευση να εφαρμόσει νέα μέτρα λιτότητας, τέθηκε προς ψήφιση στη Βουλή των Ελλήνων την 16η Ιουλίου 2015 (Η Ημερησία, 2015).

Οι τακτικές που ακολουθήθηκαν κατά τη διάρκεια των ετών της κρίσης, είχαν μεν σκοπό την εξοικονόμηση κερδών για το κράτος, επιβάρυναν, όμως, το εισόδημα και κατ' επέκταση το βιοτικό επίπεδο των Ελλήνων σε σημαντικό βαθμό, δημιουργώντας έως και κοινωνικά προβλήματα που βρίσκονται σε έξαρση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ

Όπως ήταν αναμενόμενο, η εκδήλωση της τρέχουσας οικονομικής κρίσης, επηρέασε αρνητικά τόσο την οικονομία, όσο και τη κοινωνία ως σύνολο. Η αρνητική επιρροή δεν είχε την ίδια έκταση κι ένταση σε όλους τους τομείς, αλλά αδιαμφισβήτητα υποβίβασε το βιοτικό επίπεδο των Ελλήνων, αφού βασικές πηγές εισοδήματος μειώθηκαν έως και κατακόρυφα ή καταργήθηκαν.

3.1 Κλάδοι της ελληνικής οικονομίας που επλήγησαν περισσότερο

Το πλήγμα που δέχτηκε η ελληνική οικονομία κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, που ακόμα υφίσταται, ήταν ιδιαίτερος ισχυρό. Η ιδιωτική κατανάλωση υποχώρησε σε πρωτόγνωρα επίπεδα, χιλιάδες επιχειρήσεις αναγκάστηκαν να τερματίσουν τη λειτουργία τους, ενώ η ανεργία άγγιξε εκπληκτικά υψηλά ποσοστά.

Η συρρίκνωση του ΑΕΠ, για το διάστημα 2009-2013, διαμορφώθηκε στο 23%, επηρεάζονται όλο το φάσμα της επιχειρηματικής κι εμπορικής δραστηριότητας, αλλά δε διαφορετικό βαθμό, ανάλογα με τη περίπτωση.

Οι περισσότεροι κλάδοι της ελληνικής οικονομίας ακολούθησαν πτωτική πορεία, καθώς η μείωση των επενδύσεων και της ζήτησης επηρέασαν τις πωλήσεις σε πολλές κατηγορίες προϊόντων και υπηρεσιών.

Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε 87 κλάδους ή κατηγορίες προϊόντων, 8 στους 10 κλάδους υπέστησαν απώλειες, μικρής ή μεγάλης έκτασης, ενώ μόλις 2 στους 10 εμφάνισαν αύξηση.

Από τους 71 κλάδους που είχαν πτωτική εξέλιξη, οι 27 κατέγραψαν διψήφιο ποσοστό μείωσης. Τις μεγαλύτερες απώλειες από την ύφεση υπέστησαν οι κλάδοι του

αυτοκινήτου (-32%) και των κατασκευών, καθώς και οι κλάδοι που σχετίζονται με την οικοδομική δραστηριότητα.

Σε σχέση με τα καταναλωτικά προϊόντα και τα είδη διατροφής, κάμψη σημείωσε η παραγωγή τομάτας, λόγω της αλλαγής του καθεστώτος ενισχύσεων στη βιομηχανική τομάτα μετά το 2010, η οποία επέφερε την υποχώρηση στη καλλιέργειά της. Ο κλάδος των τσιγάρων εμφάνισε μείωση 18,2%, τα ιατροτεχνολογικά προϊόντα 17,4%, τα καταστήματα οπτικών 15,7% και οι αλυσίδες ηλεκτρικών και ηλεκτρονικών συσκευών 13,4%.

Παρόμοια πορεία ακολούθησαν τα είδη πολυτελείας, η ένδυση και ο τομέας του εξοπλισμού κατοικιών. Συγκεκριμένα, οι χαλυβδοσωλήνες υποχώρησαν κατά 13,3%, τα προϊόντα μαρμάρου κατά 13,1%, οι αλυσίδες καταστημάτων ένδυσης κατά 13,1%, η στρωματοποιία, τα καταστήματα κοσμημάτων και τα αλκοολούχα ποτά κατά 12,4% αντίστοιχα, τα παιχνίδια κατά 11,3% και τα λιπαντικά κατά 11,1% (Μανέττας, 2014).

Σε γενικό πλαίσιο, η οικονομία της Ελλάδας υπέστη υποβάθμιση σε τομείς όπως η υγεία, η εκπαίδευση κ.τ.λ., εφόσον κατά καιρούς οι δαπάνες από το κράτος μειώνονται συστηματικά, με αποτέλεσμα να υποβαθμίζεται η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών και κατ' επέκταση να βάλλεται και το βιοτικό επίπεδο των Ελλήνων. Η φθορά στους παραπάνω τομείς, όχι μόνο περιόρισε τις παρεχόμενες υπηρεσίες, αλλά επέφερε σημαντική πτώση στα εισοδήματα των πολιτών, δεδομένου ότι μέσω αυτών των μεταρρυθμίσεων χάθηκαν πολλές θέσεις εργασίας, διαμορφώνοντας ένα επίπεδο ανεργίας που αγγίζει τα όρια του κοινωνικού προβλήματος.

3.2 Παράγοντες που μείωσαν το βιοτικό επίπεδο των Ελλήνων κατά τη διάρκεια της κρίσης

Η ποιότητα του βιοτικού επιπέδου, εξαρτάται, κυρίως, από το εισόδημα που έχει προς κατανάλωση ένα άτομο, ώστε να καλύπτει τις ανάγκες κι επιθυμίες του. Είναι σαφές ότι όσο υψηλότερο είναι το εισόδημα, τόσο ποιοτικότερο θεωρείται το βιοτικό επίπεδο κι αντίστροφα. Δεδομένης της οικονομικής στενότητας που

κυριαρχεί στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, είναι αναμενόμενο να παρατηρείται μια συνεχής μείωση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών που οφείλεται σε παράγοντες όπως η ανεργία, η μείωση στους μισθούς και γενικά στις περικοπές σε κάθε μορφής εισόδημα. Εάν ληφθούν υπόψη, επιπρόσθετα, τα αποτελέσματα πρόσφατης έρευνας της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (Iefimerida, 2015), που καταδεικνύουν ότι ο μέσος Έλληνας, κατά τη διάρκεια των ετών 2009-2013, έχασε 17.000 ευρώ από διάφορες πηγές εισοδήματος, άμεσα ή έμμεσα, μπορεί να γίνει αντιληπτό το μέγεθος του προβλήματος.

Το χάσμα μεταξύ πλουσίων και φτωχών στην Ελλάδα της κρίσης μεγάλωσε δραματικά από το 2008 ως το 2012. Σε τέτοιο βαθμό, μάλιστα, που οι φτωχότεροι επιβαρύνθηκαν φορολογικά κατά 337% σε σχέση με τους πλούσιους, οι οποίοι επιβαρύνθηκαν μόνο κατά 9%. Αν και η φορολογία στα φτωχά και μεσαία στρώματα αυξήθηκε μόνο κατά κάποιες εκατοντάδες ευρώ, συνοδεύτηκε από μαζικές μειώσεις σε μισθούς. Η αύξηση της ανεργίας εξαιτίας της κρίσης χειροτέρεψε τα πράγματα ακόμα περισσότερο. Το ονομαστικό ακαθάριστο προϊόν των μέσων ελληνικών νοικοκυριών μειώθηκε από το 2008 ως το 2012 κατά ένα τέταρτο, ενώ οι μισές μειώσεις οφείλονται στις περικοπές μισθών. Έτσι, τα μη προνομιούχα νοικοκυριά έχασαν μέσα στην κρίση το 86% του συνολικού τους εισοδήματος, ενώ οι πιο πλούσιες οικογένειες μόλις το 16%-20%. Το 2012, ένα στα τρία ελληνικά νοικοκυριά έπρεπε να ζήσει με ετήσιο εισόδημα μόλις 7.000 ευρώ.

Οι περικοπές που επιβλήθηκαν ήταν πολύ πιο εκτεταμένες από ότι χρειαζόταν στην πραγματικότητα, για την τόνωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας σε διεθνές επίπεδο. Επιπρόσθετα, οι μειώσεις μισθών ήταν πολύ πιο επίπονες στον ιδιωτικό τομέα σε σχέση με τον δημόσιο. Σε πολλές μάλιστα περιπτώσεις, οι μειώσεις που αποφασίστηκαν για μισθούς του δημοσίου είτε δεν εφαρμόστηκαν ποτέ στην πράξη είτε αποσύρθηκαν, εν μέρει, λόγω δικαστικών αποφάσεων (Λεβέντη, 2015).

3.2.1 Η εξέλιξη της ανεργίας στα χρόνια της κρίσης

Η ανεργία αποτελεί, ίσως, το σημαντικότερο πρόβλημα που ανέκυψε λόγω της οικονομικής κρίσης και της εκτεταμένης χρονικά ύφεσης. Κάθε χρόνο τα στοιχεία

παρουσιάζουν αυξητική τάση της ανεργίας, δεδομένου ότι δεν έχει υπάρξει καμία δυνατότητα ανάπτυξης στην Ελλάδα.

Πιο αναλυτικά, κατά τη διάρκεια των πρώτων ετών της κρίσης, μεταξύ 2008 και 2009, η ανεργία στην Ελλάδα αυξήθηκε από 7,7% σε 9,5%. Ειδικά στη κατηγορία των νέων, ηλικίας 15 ως 24 ετών, το ποσοστό ανεργίας το 2009 στην Ελλάδα αυξήθηκε στο 25,8%, έναντι 22,1% το 2008 (Skai, 2010).

Το 2010, το ποσοστό της ανεργίας στην Ελλάδα, εμφάνισε νέα άνοδο, αγγίζοντας το ποσοστό του 12,4% , ενώ το 2011 έφτασε το 17,7%. Χαρακτηριστική ήταν η εξέλιξη για τη κατηγορία των νέων μεταξύ 15 και 29 ετών, όπου η ανεργία σε αυτή τη περίπτωση αυξήθηκε κατά 11 ποσοστιαίες μονάδες, φτάνοντας το 35,3% (Τριανταφύλλου, 2011).

Το ποσοστό ανεργίας τον Αύγουστο του 2012 ανήλθε σε 25,4%, έναντι 18,4% τον Αύγουστο του 2011 και 24,8% τον Ιούλιο του 2012. Οι άνεργοι ανήλθαν σε 1.267.595 άτομα και αυξήθηκαν κατά 351.666 άτομα σε σχέση με τον Αύγουστο του 2011 - αύξηση 38,4%- και κατά 23.442 άτομα σε σχέση με τον Ιούλιο του 2012- αύξηση 1,9% (Γεωργάκης, 2012).

Ειδικά με βάση την εκπαίδευση, μεταξύ 2011 και 2012 η ανεργία στην Ελλάδα συνέχισε να αυξάνεται σε όλα τα επίπεδα και ειδικά στους ενήλικες νέους. Το 2012 το ποσοστό ανεργίας για άτομα ανώτερης δευτεροβάθμιας ή μεταδευτεροβάθμιας μη ανώτατης εκπαίδευσης ήταν 24%, ενώ αντίστοιχα για άτομα ανώτατης εκπαίδευσης ήταν 17% (ΟΟΣΑ, 2014).

Το 2013, το εργατικό δυναμικό ανερχόταν σε 5,02 εκατομμύρια άτομα, έναντι 5,05 κατά το 2010. Ο αριθμός των εργαζομένων, το 2008 και το 2009, ανερχόταν σε 4,8 εκατομμύρια άτομα, ενώ το 2013 ήταν μόλις 3,9 εκατομμύρια. Μετά από την συνεχή πτώση οκτώ ετών (2001-2008), το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε δραματικά κατά το 2009-2013 στο 27,0% σε μέσο επίπεδο. Η επιδείνωση της ανεργίας κατά το 2009-2013 έναντι του 2008 προήλθε καταρχήν από την μείωση της απασχόλησης. Η δραματική μείωση της απασχόλησης κατά το 2009-2013 οφείλεται στο γεγονός ότι η μείωση της παραγωγής ήταν ραγδαία (INEΓΣΕΕ, 2013).

Στο πιο κάτω πίνακα, δίδεται η εξέλιξη της ανεργίας στην Ελλάδα, το μήνα Σεπτέμβριο κατά τα πρώτα 6 έτη της οικονομικής κρίσης, όπως διαμορφώθηκε με βάση το ηλικιακό κριτήριο.

Πίνακας 3.1 Ποσοστά ανεργίας στην Ελλάδα τα πρώτα 6 έτη της κρίσης, με βάση την ηλικία.

Ομάδες ηλικιών	Σεπτέμβριος					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
15-24 ετών	22,2	25,5	34,2	47,6	56,7	51,9
25-34 »	10,3	13,1	18,3	25,7	34,5	36,8
35-44 »	6,0	8,2	11,1	15,5	22,3	24,4
45-54 »	4,3	6,7	9,2	13,2	19,9	20,3
55-64 »	3,0	4,7	6,1	8,2	13,8	15,1
65-74 »	1,0	0,9	1,8	3,0	5,5	9,0
Σύνολο	7,5	9,7	13,2	18,8	26,0	27,4

Πηγή: www.naftemporiki.gr

Στο τέλος του 2014 το ποσοστό της ανεργίας στην Ελλάδα, ανερχόταν σε 25,8%, αγγίζοντας πρωτοφανή επίπεδα (Το Βήμα, 2015).

Σχετικά με το τρέχον έτος, το 2015, το ποσοστό της ανεργίας ανήλθε στο 26,6% το α' τρίμηνο, καταγράφοντας αύξηση σε σχέση με το 26,1% που ήταν το δ' τρίμηνο του 2014, αλλά και μείωση συγκριτικά με το 27,8% που είχε φτάσει το α' τρίμηνο της προηγούμενης χρονιάς. Χαρακτηριστικό είναι το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων, δηλαδή εκείνων που αναζητούν χωρίς επιτυχία δουλειά για χρονικό διάστημα άνω των 12 μηνών, που ανήλθε στο 71,6% του συνόλου, ενώ το 23,2% των ανέργων δεν έχουν εργαστεί ποτέ στο παρελθόν (Dikaiologitika, 2015).

Το επιτεινόμενο πρόβλημα της ανεργίας στην Ελλάδα, σαφέστατα, προκάλεσε άμεση μείωση εισοδημάτων που επηρέασε ταυτόχρονα τη καταναλωτική δυνατότητα των πολιτών, αλλά επέφερε κι άλλες δυσμενείς επιδράσεις, εξίσου σημαντικές.

Μεγάλος αριθμός Ελλήνων, ιδιαίτερα νέων, επέλεξε τη λύση της μετανάστευσης, κίνηση που σε πολλές περιπτώσεις κρίθηκε ως αναγκαστική, εφόσον λόγω έλλειψης εργασίας δεν υπήρχε η δυνατότητα διαβίωσης στην Ελλάδα.

Όπως αναφέρει και η Κομίνη (2015), το φαινόμενο της εκροής του ανθρώπινου κεφαλαίου έχει λάβει σημαντικές διαστάσεις στην Ελλάδα την περίοδο της οικονομικής κρίσεως, καθώς οι αρτιότερα εκπαιδευμένοι εργαζόμενοι αναζητούν σε άλλες χώρες καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, με υψηλότερες αμοιβές και προοπτική κοινωνικής και οικονομικής προόδου.

Μεταξύ του 2009 και του 2013 μετανάστευσαν συνολικά 228.000 Έλληνες, τάση η οποία συνεχίστηκε και το 2014.

Οι βασικοί λόγοι της εκροής του επιστημονικού και εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού από τη χώρα μας σχετίζονται με οικονομικούς αλλά και με άλλους, μη οικονομικούς παράγοντες. Οι οικονομικοί παράγοντες αφορούν στην αλματώδη αύξηση του ποσοστού ανεργίας, πρωτίστως της ανεργίας των νέων, σε συνδυασμό με ταυτόχρονη σημαντική πτώση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών. Η αδυναμία ευρέσεως εργασίας αλλά και η μείωση των αποδοχών οδηγούν τους επιστήμονες προς αναζήτηση εργασίας σε πιο ανεπτυγμένες από την Ελλάδα χώρες.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το πλήγμα της ανεργίας, έχει δημιουργήσει και αυξητική τάση σε ακραίες συμπεριφορές που φτάνουν στο σημείο της αυτοχειρίας. Κατά τη διάρκεια της κρίσης στην Ελλάδα, ο δείκτης αυτοκτονιών από 3,37 ανά 100.000 κατοίκους το 2010 αυξήθηκε σε 4,56 ανά 100.000 το 2012. Ενώ την περίοδο 2003 - 2010 ο μέσος δείκτης αυτοκτονιών ήταν 3,35 ανά 100.000, αυξήθηκε σε 4,42 ανά 100.000 κατά τη διετία 2011 - 2012. Οι θάνατοι από αυτοκτονίες αυξήθηκαν σε όλες ουσιαστικά τις ηλικιακές ομάδες και των δύο φύλων, ιδίως όμως στους άνδρες παραγωγικής ηλικίας 20 - 59 ετών, όπου η αύξηση ήταν 34% (από 6,58 σε 8,81 ανά 100.000 άτομα). Μικρότερη, περίπου 20%, ήταν η αύξηση στους άνδρες άνω των 60 ετών (από 8,58 σε 10,3). Σταθερές παρέμειναν οι αυτοκτονίες πριν και μετά την κρίση στους νέους έως 19 ετών. Αύξηση καταγράφηκε και στις γυναίκες 20 - 59 ετών, από 1,37/100.000 προ κρίσης σε 1,84 κατά την περίοδο 2011 - 2012 (Μπιμπή, 2015).

Σαφέστατα, στα πιο πάνω δεδομένα, περιλαμβάνονται και περιπτώσεις ατόμων που επέλεξαν την αυτοχειρία για λόγους πέραν της ανεργίας, αλλά σχετιζόμενους με τη κρίση, όπως το άγχος από την ύπαρξη υπέρογκων δανειακών υποχρεώσεων που ήταν δύσκολο να εκπληρωθούν. Σε μεγάλο ποσοστό, όμως, η ανεργία προκάλεσε τις πιο πάνω τάσεις.

3.2.2 Η υπερφορολόγηση στη διάρκεια της κρίσης

Σημαντικό παράγοντα μείωσης του εισοδήματος, αποτελούν οι φορολογικές υποχρεώσεις των πολιτών. Η είσπραξη φόρων αποτελεί βασικό εισόδημα για την οικονομία των κρατών και, ειδικά σε κρίσιμες περιόδους, η επιβολή επιπλέον φόρων κρίνεται ως αναγκαία για την άμεση συγκέντρωση χρημάτων.

Στην Ελλάδα, μόνο αναφορικά με τα ακίνητα, επιβάλλονται οι πιο κάτω φόροι:

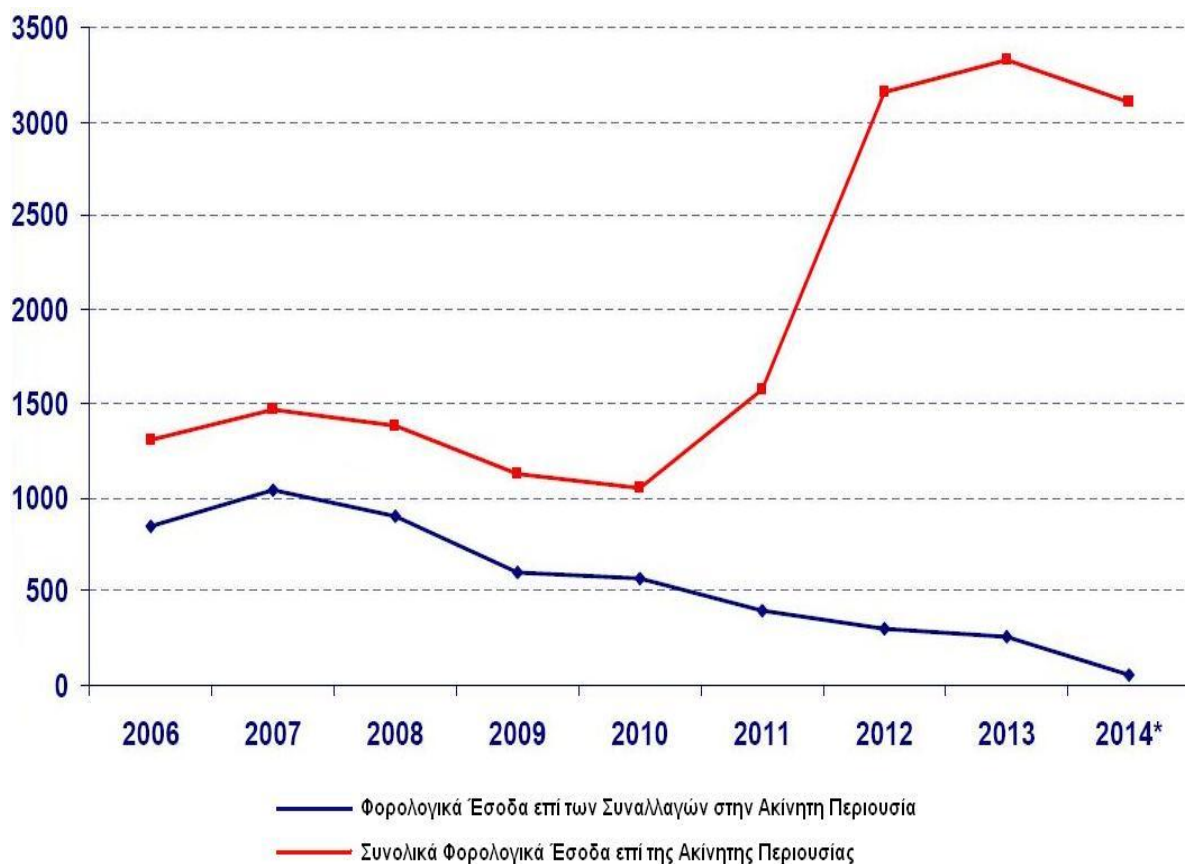
- Φόρος Εισοδήματος μισθωμάτων 10-33 %
- Τέλος Χαρτοσήμου + ΟΓΑ (πλην μισθωμάτων κατοικιών) 3,6 %
- Συμπληρωματικός Φόρος Εισοδήματος Μισθωμάτων 3 %
- Ειδική εισφορά αλληλεγγύης φυσικών προσώπων 1-4%
- Τεκμαρτό εισόδημα διαβίωσης σε ιδιόκτητη ή μισθωμένη α'+ β' κατοικία αναλόγως εμβ. & Τ.Ζ.
- Τεκμαρτό εισόδημα ιδιοχρησιμοποίησης επαγγελματικής στέγης 18-45 %
- Κράτηση στα μισθώματα από το Δημόσιο υπέρ ΜΤΠΥ 3 %
- Κράτηση στα μισθώματα από τους ΟΤΑ υπέρ ΤΑΔΚΥ 2 %
- Φ.Π.Α. στην αγορά νεόδμητων κτισμάτων και στην αντιπαροχή 23 %
- Φόρος Μεταβίβασης Ακινήτων 3 %
- Δημοτικός φόρος μεταβίβασης ακινήτων 3 % επί ΦΜΑ
- Φόρος Ανταλλαγής (- συνένωσης οικοπέδων) 4-5%
- Φόρος Διανομής Ακινήτων 2-2,5%
- Φόρος Χρησικτησίας Ακινήτων 8-10 %
- Φόρος Υπεραξίας στις πωλήσεις ακινήτων που αποκτήθηκαν από 1.1.2013 20 %

- Τέλος υπέρ Ταμείου Νομικών κατά τη σύνταξη συμβολαίων και τη μεταγραφή 7,75%
- Πρόσθετο Τέλος Μεταγραφής Συμβολαίων 4,5-7,5%
- Φόρος Κληρονομιάς ή Γονικής Παροχής ακινήτων προς τέκνα (γον. παροχή), εγγονούς, συζύγους, γονείς 1-10 %, προς κατιόντες, αδελφούς, θείους, παππούδες κλπ. 5-20 %, προς άλλους συγγενείς και ξένους 20-40 %
- Φόρος Δωρεάς ακινήτων
- Ενιαίος Φόρος Ακίνητης Περιουσίας
- ΦΑΠ για τις περιουσίες με αντικειμενική αξία άνω των 300.000 ευρώ
- Ετήσιο Τέλος Ακίνητης Περιουσίας
- Ετήσιος Φόρος Ακίνητης Περιουσίας Υπεράκτιων Εταιριών 15 %
- Φόρος Αναπροσαρμογής Αξίας ακινήτων επιχειρήσεων, γη 5 %, κτίρια 8 %
- Εισφορά Υπεραξίας -Τέλος Ανάπλασης υπέρ ΔΕΠΟΣ

Οι πιο πάνω φόροι και τέλη, ισχύουν και εισπράττονται μόνο στην Ελλάδα και σε κανένα άλλο ευρωπαϊκό κράτος.

Τα φορολογικά έσοδα το 2012 έφτασαν το 21,5% του ΑΕΠ το 2012, το 2013 άγγιξαν το 24,3%, ενώ αυξήθηκαν περισσότερο μέσα στο 2014, καθώς πέραν των εισοδημάτων, το βάρος είχε στραφεί στην ακίνητη περιουσία (Μπατσαρισάκης, 2014).

Στο πιο κάτω διάγραμμα, δίνεται η πορεία των φορολογικών εσόδων επί των συναλλαγών στην ακίνητη περιουσία, όπου περιλαμβάνονται φόροι και τέλη σαν αυτούς που προαναφέρθηκαν, καθώς και τα συνολικά έσοδα επί της ακίνητης περιουσίας, όπου περιλαμβάνονται και άμεσοι φόροι που επιβλήθηκαν στους ιδιοκτήτες, για τα έτη 2006 έως και 2014. Η αύξηση, επιπλέον, των αντικειμενικών αξιών συνέβαλαν με τη σειρά τους στην αύξηση του φορολογικού βάρους (Βαλσαμής, 2015).

Πηγή: www.indeepanalysis.gr

Διάγραμμα 3.1 Φορολογικά έσοδα από τα ακίνητα για τη περίοδο 2006-2014.

Γενικότερα, σύμφωνα με πρόσφατη έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, στην Ελλάδα ο ανώτατος συντελεστής φορολογίας φυσικών προσώπων διαμορφώνεται στο 50% , όταν ο μέσος όρος της Ευρωζώνης είναι 42,1%, ενώ ο συντελεστής φορολογίας των επιχειρήσεων βρίσκεται στο 29%, όταν ο μέσος όρος της Ευρωζώνης είναι 24,6% και ο συντελεστής των γειτονικών χωρών περιορίζεται στο 10%. Επιπλέον, οι έμμεσοι φόροι από το 11,7% του ΑΕΠ στην αρχή της κρίσης, πλέον ανέρχονται στο 15,9% του ΑΕΠ, βάλλοντας αδιακρίτως και τα χαμηλά εισοδήματα (Παππούς, 2015).

Η επιβολή και είσπραξη φόρων μπορεί να αποτελεί μέτρο άμεσης παρέμβασης για την ταχύτερη εισροή χρημάτων στο κράτος, αλλά ταυτόχρονα μειώνει και άμεσα το διαθέσιμο εισόδημα των πολιτών, επηρεάζοντας έτσι σημαντικά το βιοτικό τους επίπεδο.

3.2.3 Μειώσεις μισθών

Μεγάλο μέρος των εισοδημάτων στα ελληνικά νοικοκυριά περικόπηκε στη διάρκεια της κρίσης, λόγω των μειώσεων στους μισθούς τόσο στο δημόσιο, όσο και στον ιδιωτικό τομέα.

Οι μειώσεις στους μισθούς των δημοσίων υπαλλήλων ανάμεσα στα έτη 2009 – 2013 είχαν κάθετο χαρακτήρα.

Οι δημόσιοι υπάλληλοι από την αρχή της κρίσης ήρθαν αντιμέτωποι με μειώσεις αποδοχών από 25% έως 38%. Τις μεγαλύτερες μειώσεις υπέστησαν υπάλληλοι μικρής προϋπηρεσίας και χαμηλότερης βαθμίδας εκπαίδευσης.

Στην Παιδεία, οι μισθοί μειώθηκαν στους εκπαιδευτικούς του υπουργείου από 34% έως 18%. Στους υπαλλήλους του υπουργείου Οικονομικών, σε όλες τις περιπτώσεις ανά εκπαιδευτική βαθμίδα και έτη απασχόλησης, οι περικοπές ήταν τουλάχιστον ύψους 38%.

Από το 2009 έως το 2013, η μισθολογική δαπάνη στο Δημόσιο μειώθηκε από τα 24,5 δις ευρώ στα 15,8 δις. Βέβαια, αυτή η μείωση συνδέεται άμεσα και με την μείωση του προσωπικού του Δημοσίου τη συγκεκριμένη χρονική διάρκεια. Το 2009 εργάζονταν στο Δημόσιο (με οποιαδήποτε σχέση εργασίας) 952.625 υπάλληλοι. Το 2014 εργάζονταν 576.865 υπάλληλοι (Αυτοδιοίκηση, 2015).

Το 2014, το 53,7% των εργαζομένων - ασφαλισμένων στο ΙΚΑ λάμβανε μισθό κάτω των 1.000 ευρώ.

Στο τέλος του 201, 861.907 άτομα, δηλαδή το 53,70% του συνολικού αριθμού των ασφαλισμένων μισθωτών, αμείβονταν με μισθό μικρότερο των 1.000 ευρώ, 290.537 εργαζόμενοι εισέπρατταν λιγότερα από 400 ευρώ τον μήνα, ενώ ο αριθμός των αμειβομένων με μιστό έως 700 ευρώ ανερχόταν στο 36,40%.

Ενώ το 2008 οι εργαζόμενοι με μικτές αποδοχές έως 400 ευρώ ήταν το 7,6% των μισθωτών, μέσα σε 5 χρόνια εκτινάχθηκαν στο 18,1%. Οι εργαζόμενοι με μικτές αποδοχές έως 500 ευρώ από 11,4% αυξήθηκαν στο 23,20%.

Το ποσοστό των αμειβομένων με 600 ευρώ το 2014 ανερχόταν στο 30,30% από 14,7%, ενώ οι αμειβόμενοι με 700 ευρώ μιστά αποτελούσαν το 36,40%, από

17,6% που ήταν το 2008. Αντίστοιχα, οι αμειβόμενοι με μισθό έως 1.000 ευρώ έφτασαν στο τέλος του 2013 στο 53,70%, από 42,20% που ήταν το 2008.

Κατά την ίδια πενταετία, μειώθηκαν οι αμοιβές από 1.000 ευρώ και πάνω. Αναλυτικά, το ποσοστό των μισθωτών που λάμβαναν έως 2.000 ευρώ μειώθηκε στο 32,6% από 42,9%. Αντίστοιχα, το ποσοστό των εργαζομένων με μισθό από 2.000 έως 3.000 ευρώ μειώθηκε στο 8% από 17%, πριν από 5 χρόνια.

Ακόμα πιο έντονες ήταν οι συνέπειες της κρίσης στους κατώτατους μισθούς, οι οποίοι από τα 751 ευρώ διαμορφώθηκαν στα 580 μικτά για άτομα άνω των 25 ετών, δηλαδή σημείωσαν πτώση 22%. Για τα άτομα κάτω των 24 ετών από τα 751 ευρώ ο κατώτατος μισθός μειώθηκε στα 510, δηλαδή σημείωσε πτώση μεγέθους 32% (Σαλούρου, 2014).

3.2.4 Μειώσεις συντάξεων

Τα ποσά που λαμβάνουν ως σύνταξη οι δικαιούχοι στην Ελλάδα, σε πολλές περιπτώσεις, αποτελεί και το μοναδικό τους εισόδημα με το οποίο καλούνται όχι μόνο να καλύψουν τις προσωπικές τους ανάγκες, αλλά και να στηρίζουν οικονομικά και λοιπά μέλη της ευρύτερης οικογένειάς τους, δεδομένου ότι υφίσταται το ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό ανεργίας στους νέους.

Μελετώντας τα στοιχεία σχετικά με τις συντάξεις που χορηγούνται από το Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων, όπου υπάγεται και η πλειοψηφία των συνταξιούχων στην Ελλάδα, γίνεται εμφανής η πτωτική πορεία των αποδοχών .

Το 2009, η τότε κυβέρνηση αποφάσισε, για το εκείνο το έτος, να μην χορηγηθεί καμία αύξηση στα ποσά των συντάξεων. Η ζημιά στους συνταξιούχους, μόνο από το πάγωμα αυτό, ήταν της τάξης των 5,5% (ΙΚΑ, 2009).

Το 2010, σύμφωνα με το Νόμο Ν. 3845/2010 (Νόμοι, 2010) καταργήθηκαν τα επιδόματα αδείας, Χριστουγέννων και Πάσχα για τους συνταξιούχους ηλικίας κάτω των 60 ετών, καθώς και για όσους λάμβαναν κύρια σύνταξη πάνω από 2.500 ευρώ.

Για τους υπόλοιπους συνταξιούχους, ηλικίας άνω των 60 ετών και με ποσά κύριας σύνταξης κάτω των 2.500 ευρώ, τα επιδόματα αυτά διαμορφώθηκαν ως εξής:

- Το επίδομα Χριστουγέννων, αντί για το ποσό της μηνιαίας σύνταξης περιορίστηκε στα 400 ευρώ.
- Το επίδομα Πάσχα, αντί για το ήμισυ του ποσού σύνταξης περιορίστηκε στα 200 ευρώ.
- Το επίδομα άδειας, αντί για το ήμισυ του ποσού σύνταξης περιορίστηκε στα 200 ευρώ.

Την ίδια χρονιά, βάσει του Νόμου 3863/2010 (Γενική Γραμματεία Κοινωνικών Ασφαλίσεων, 2010), εφαρμόστηκαν μειώσεις στις κύριες συντάξεις, ως κάτωθι:

- Για συντάξεις από 1.400 έως 1.700 ευρώ, ορίστηκε ποσοστό μείωσης 3%.
- Για συντάξεις από 1.700 έως 2.000 ευρώ, ορίστηκε ποσοστό μείωσης 4%.
- Για συντάξεις από 2.000 έως 2.300 ευρώ, ορίστηκε ποσοστό μείωσης 5%.
- Για συντάξεις από 2.300 έως 2.600 ευρώ, ορίστηκε ποσοστό μείωσης 6%.
- Για συντάξεις από 2.600 έως 2.900 ευρώ, ορίστηκε ποσοστό μείωσης 7%.
- Για συντάξεις από 2.900 έως 3.200 ευρώ, ορίστηκε ποσοστό μείωσης 8%.
- Για συντάξεις από 3.200 έως 3.500 ευρώ, ορίστηκε ποσοστό μείωσης 9%.
- Για συντάξεις από 3.500 ευρώ και άνω, ορίστηκε ποσοστό μείωσης 10%.

Το ποσοστά αναπροσαρμόστηκαν από την 1/8/2011, βάσει του Νόμου 3996/2011 (Γενική Γραμματεία Κοινωνικών Ασφαλίσεων, 2011) και διαμορφώθηκαν σύμφωνα με τη παρακάτω κλιμάκωση:

- Για συντάξεις από 1.400 έως 1.700 ευρώ, ορίστηκε ποσοστό μείωσης 3%.
- Για συντάξεις από 1.700 έως 2.000 ευρώ, ορίστηκε ποσοστό μείωσης 6%.
- Για συντάξεις από 2.000 έως 2.300 ευρώ, ορίστηκε ποσοστό μείωσης 7%.
- Για συντάξεις από 2.300 έως 2.600 ευρώ, ορίστηκε ποσοστό μείωσης 9%.
- Για συντάξεις από 2.600 έως 2.900 ευρώ, ορίστηκε ποσοστό μείωσης 10%.
- Για συντάξεις από 2.900 έως 3.200 ευρώ, ορίστηκε ποσοστό μείωσης 12%.
- Για συντάξεις από 3.200 έως 3.500 ευρώ, ορίστηκε ποσοστό μείωσης 13%.
- Για συντάξεις από 3.500 ευρώ και άνω, ορίστηκε ποσοστό μείωσης 14%.

Την ίδια χρονιά, σύμφωνα με τον Νόμο 3986/2011 (Υπουργείο Οικονομικών, 2011) αποφασίστηκε μείωση και των επικουρικών συντάξεως, που διαμορφώθηκαν ως κάτωθι:

- Για συντάξεις 300 έως 350 ευρώ, ορίστηκε ποσοστό μείωσης 3%.
- Για συντάξεις 350 έως 400 ευρώ, ορίστηκε ποσοστό μείωσης 4%.
- Για συντάξεις 400 έως 450 ευρώ, ορίστηκε ποσοστό μείωσης 5%.
- Για συντάξεις 450 έως 500 ευρώ, ορίστηκε ποσοστό μείωσης 6%.
- Για συντάξεις 500 έως 550 ευρώ, ορίστηκε ποσοστό μείωσης 7%.
- Για συντάξεις 550 έως 600 ευρώ, ορίστηκε ποσοστό μείωσης 8%.
- Για συντάξεις 600 έως 650 ευρώ, ορίστηκε ποσοστό μείωσης 9%.
- Για συντάξεις 650 ευρώ και άνω, ορίστηκε ποσοστό μείωσης 10%.

Έκτοτε, ανάλογα με τις ανάγκες που προσδιορίζονται κάθε φορά από τις κρατικές αρχές, εφαρμόζονται εκ νέου περικοπές στις συντάξεις, τόσο αυτών που παρέχονται από το ΙΚΑ, αλλά και άλλους φορείς ασφαλίσεων.

Η μείωση των χρηματικών διαθεσίμων για τους συνταξιούχους, είναι αυτονόητο ότι επηρεάζει αρνητικά το βιοτικό τους επίπεδο, των ίδιων και των οικογενειών τους, αφού αναγκάζονται συνεχώς να μειώνουν τις δαπάνες κατανάλωσής τους, προκειμένου να είναι σε θέση να καλύπτουν έστω τις βασικές τους ανάγκες.

3.2.5 Μειώσεις επιδομάτων και ειδικών μισθολογίων

Πέρα από τις βασικές αποδοχές, στο δημόσιο, μέχρι τη χρονική στιγμή εκδήλωσης της οικονομικής κρίσης, παρέχονταν μια σειρά επιδομάτων, ως ενίσχυση του εισοδήματος.

Το 2012, αποφασίστηκε η πλήρης κατάργηση των δώρων Χριστουγέννων, Πάσχα και επιδομάτων αδειάς από 1/1/2013, σε όλο το Δημόσιο, ΔΕΚΟ, ΝΠΔΔ, ΟΤΑ κλπ.

Μεταβολές επιβλήθηκαν, επίσης, και στις περιπτώσεις των ειδικών μισθολογίων.

Οι βασικοί μισθοί των υπηρετούντων στις Ένοπλες Δυνάμεις και τα Σώματα Ασφαλείας μειώθηκαν κατά 8 ευρώ έως και 464 ευρώ τον μήνα, ή κατά 2,9% έως 20%, ενώ σημαντικές μειώσεις, από 9% έως 27%, υπέστησαν και τα επιδόματα των ένστολων. Έτσι, προέκυψαν περικοπές έως και 23% για τις συνολικές αποδοχές των υπηρετούντων στις Ένοπλες Δυνάμεις και τα Σώματα Ασφαλείας.

Οι βασικοί μισθοί των δικαστών περικόπηκαν κατά 119 ευρώ έως 1.111 ευρώ τον μήνα, ή κατά 8% έως 27%. Τα επιδόματα ταχύτερης-αποτελεσματικότερης διεκπεραίωσης υποθέσεων και η πάγια αποζημίωση μειώθηκε συνολικά κατά 212 ευρώ έως 397 ευρώ μηνιαίως, ή κατά 8% έως 29%. Οι μειώσεις στις συνολικές αποδοχές κυμάνθηκαν από 8% έως και 29%.

Οι βασικοί μισθοί, τα επιδόματα και, κατ' επέκταση, οι συνολικές αποδοχές των μελών του διδακτικού και ερευνητικού προσωπικού των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων μειώθηκαν κατά 10% έως 18%. Οι μηνιαίες απώλειες από τις μειώσεις στους βασικούς μισθούς κυμάνθηκαν από 118 ευρώ έως 316 ευρώ, ενώ από τις περικοπές στα επιδόματα διδακτικής προετοιμασίας, βιβλιοθήκης και έρευνας προκλήθηκαν πρόσθετες συνολικές περικοπές αποδοχών από 68 ευρώ έως 195 ευρώ τον μήνα.

Οι βασικοί μισθοί των ιατρών του Εθνικού Συστήματος Υγείας περικόπηκαν κατά 20 ευρώ έως 390 ευρώ τον μήνα, ή κατά 2% έως 19%. Το επίδομα νοσοκομειακής απασχόλησης κατά 40 ευρώ έως 53 ευρώ μηνιαίως, ενώ η πάγια αποζημίωση μειώθηκε κατά 27 ευρώ έως 49 ευρώ μηνιαίως. Τα ωρομίσθια και οι αποζημιώσεις των εφημεριών περικόπηκαν έως και 50%.

Οι βασικοί μισθοί των διπλωματικών υπαλλήλων μειώθηκαν κατά 56 ευρώ έως 335 ευρώ τον μήνα, ή κατά 5% έως 15%. Το κίνητρο απόδοσης μειώθηκε κατά 16 ευρώ ή κατά 11%, τα επιδόματα ξενίας-παράστασης περιορίστηκαν κατά 26 ευρώ έως 47 ευρώ ή κατά 10% έως 13%, ενώ η πάγια αποζημίωση περιορίστηκε κατά 7 ευρώ έως 89 ευρώ τον μήνα ή κατά 6% έως 15% (New post, 2012).

3.2.6 Λοιποί παράγοντες που επηρέασαν τη ποιότητα του βιοτικού επιπέδου στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της κρίσης

Οι συνιστώσες που αναφέρθηκαν μέχρι το παρόν σημείο, αφορούσαν την άμεση περικοπή των εισοδημάτων, με τη μείωση των αποδοχών από μισθούς, συντάξεις κι επιδόματα. Υπάρχουν, όμως, κι έμμεσοι λόγοι εξαιτίας των οποίων μειώθηκε η εισοδηματική ικανότητα των ελλήνων τα τελευταία χρόνια. Κι αν δεν μειώθηκε, σε καμία περίπτωση δε δόθηκε η δυνατότητα ενίσχυσης κι αύξησης του εισοδήματος.

3.2.6.1 Αδυναμία δανεισμού

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων, τουλάχιστον, 3 δεκαετιών είχε καλλιεργηθεί βαθειά η εσφαλμένη αντίληψη στους Έλληνες ότι όλες οι ανάγκες, οι υποχρεώσεις και οι επιθυμίες μπορούν πολύ εύκολα να καλυφθούν με την λήψη δανείων, εφόσον δεν επαρκούν οι λοιπές πηγές εισοδήματος. Στη καθιέρωση, βέβαια, αυτής της πεποίθησης είχε συμβάλει και η στάση των τραπεζών και των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων γενικότερα, που ενέκριναν τη χορήγηση δανείων χωρίς ιδιαίτερες διατυπώσεις. Άνεργοι, άτομα με χαμηλά εισοδήματα και γενικώς άτομα χωρίς οικονομικές διασφαλίσεις, μπορούσαν πολύ εύκολα να λάβουν χορηγήσεις, σε πολλές περιπτώσεις υπέρογκων ποσών, ενώ δεν είχαν τα εχέγγυα εκπλήρωσης τέτοιου είδους υποχρεώσεων. Αυτό, άλλαξε άρδην με την εκδήλωση της οικονομικής κρίσης.

Με τη πάροδο των ετών της κρίσης, τα κριτήρια για τη λήψη καταναλωτικών δανείων έγιναν πολύ αυστηρότερα σε σχέση με το παρελθόν και προκειμένου να γίνει η τελική λήψη της χορήγησης, θα πρέπει να ικανοποιούνται ελάχιστες προϋποθέσεις.

Για να εγκριθεί η εκταμίευση ενός καταναλωτικού δανείου, ζητείται απαραίτητα η προσκόμιση τιμολογίων, αποδείξεων κ.λπ., που θα επιβεβαιώνουν ότι ο δανειολήπτης χρησιμοποιεί τα κεφάλαια του δανείου για την εξυπηρέτηση μιας συγκεκριμένης καταναλωτικής ανάγκης. Η πρόσβαση στην καταναλωτική πίστη, γίνεται αυστηρά έπειτα από προσεκτική αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας των ενδιαφερομένων, με μεγάλη προσοχή να δίνεται σε κριτήρια αξιολόγησης, όπως

η χαμηλή συνολική δανειακή έκθεση στον τραπεζικό δανεισμό και η συνεπής αποπληρωμή των υφιστάμενων δανειακών υποχρεώσεων (Λιδωρίκης, 2013).

Το 2014, εξακολουθούσε να υφίσταται πιστωτική συρρίκνωση της οικονομίας, καθώς η καθαρή ροή χρηματοδότησης του ιδιωτικού τομέα, δηλαδή τα δάνεια που χορηγήθηκαν αφού αφαιρεθούν αυτά που αποπληρώθηκαν, περιορίστηκε περαιτέρω τον Ιούλιο του 2014 κατά 1,1 δισ. ευρώ.

Το χρέος του ιδιωτικού τομέα μειώθηκε τον Ιούλιο του 2014 στα 213,8 δις ευρώ από 214,8 δις ευρώ τον Ιούνιο και 222,4 δις ευρώ τον Ιούλιο του 2013. Συνολικά από το 2009, στιγμή που ο ιδιωτικός δανεισμός είχε φτάσει στα υψηλότερα επίπεδα καταγράφοντας ζενίθ χρηματοδότησης 250 δις ευρώ, η οικονομία έχει χάσει 36 δις ευρώ.

Ο δανεισμός των επιχειρήσεων περιορίστηκε τον Ιούλιο του 2014 στα 101,2 δις ευρώ από 101,6 δις ευρώ τον Ιούνιο και 105,9 δις ευρώ τον Ιούλιο του 2013, με συνέπεια ο ρυθμός πιστωτικής συρρίκνωσης να διαμορφωθεί στο -4,9%. Το σύνολο των κλάδων της οικονομίας είχε αρνητικό ρυθμό χρηματοδότησης, με τη βιομηχανία, που αποτελεί τον σημαντικότερο κλάδο, να καταγράφει μείωση κατά -6,1%. Η χρηματοδότηση του εμπορίου μειώθηκε κατά -4,7%, της ναυτιλίας κατά -4,8%, των κατασκευών κατά -2,4%, του τουρισμού κατά -1,7% του κλάδου ηλεκτρισμού μειώθηκε κατά -15,2% και των ασφαλιστικών εταιρειών κατά 7,4%. Ο ρυθμός χρηματοδότησης των ελεύθερων επαγγελματιών ήταν οριακά θετικός και το χρέος τους προς τις τράπεζες διαμορφώθηκε στα 13,2 δις ευρώ (Τζώρτζη, 2014).

Σύμφωνα με πιο πρόσφατα στοιχεία, η χορήγηση των δανείων σε επιχειρήσεις και νοικοκυριά το δεύτερο τρίμηνο του 2015 έγινε δυσκολότερη.

Οι τράπεζες εισήγαγαν αυστηρότερα κριτήρια στη χορήγηση δανείων εξαιτίας των συνθηκών ρευστότητας που αντιμετώπισαν και των δυσκολιών πρόσβασής τους στις αγορές χρήματος (Fortune Greece, 2015).

Η συνήθης πρακτική δανειακών διευκολύνσεων του παρελθόντος, δεν υφίσταται τη τρέχουσα χρονική στιγμή. Η ευκολία με την οποία χορηγούνταν δάνεια στο παρελθόν, ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό για τα υπερχρεωμένα νοικοκυριά που έχουν διαμορφωθεί τη παρούσα στιγμή, ενώ η λύση στο πρόβλημα δεν επιδιώκεται πια με την εκ νέου έκδοση χορηγήσεων. Πρέπει να αναφερθεί, όμως, ότι παρά την

αφερεγγυότητα που μπορεί να εμφανίζεται σε περιπτώσεις υποψήφιων δικαιούχων, η δανειοληπτική ικανότητα περιορίζεται και σε σχέση με άτομα κι επιχειρήσεις που έχουν πραγματικά ανάγκη και είναι σε θέση να αποπληρώσουν τις υποχρεώσεις αυτές. Η σημαντική έλλειψη, όμως, ρευστότητας που χαρακτηρίζει το ελληνικό τραπεζικό σύστημα τα τελευταία χρόνια, δεν επιτρέπει την ελαστικότητα των χειρισμών.

3.2.6.2 Αδυναμία πώλησης περιουσιακών στοιχείων

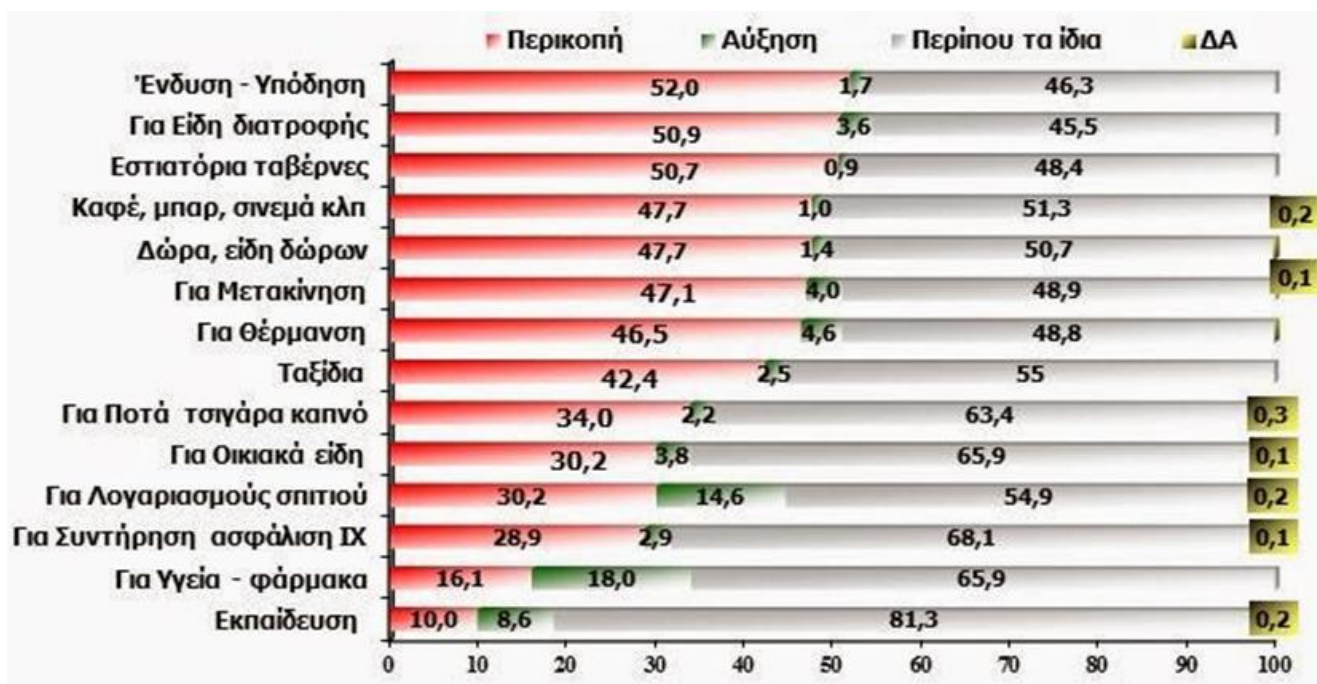
Σε περιπτώσεις ανάγκης, ανέκαθεν, η πώληση περιουσιακών στοιχείων αποτελούσε πηγή έκτακτου εισοδήματος. Οι έχοντες κάποιου είδους ακίνητο, μπορούν να εισπράξουν άμεσα χρηματικά ποσά από τη πώλησή του. Αυτό, βέβαια, συμβαίνει στις υγιείς αγορές, όπου υπάρχει προσφορά και ζήτηση ακινήτων.

Στην Ελλάδα, τα τελευταία χρόνια, ενώ υπάρχει προσφορά ακινήτων, η ζήτηση μειώνεται όλο και περισσότερο μειώνοντας τις δυνατότητες των Ελλήνων να αποκτήσουν εισόδημα, ώστε να καλύψουν τις επιπλέον υποχρεώσεις που έχουν ανακύψει από τη κρίση. Η μειωμένη ζήτηση, επιπλέον, πιέζει και τις τιμές πώλησης προς τα κάτω με αποτέλεσμα, ακόμα κι αν τελικά πωληθεί ένα ακίνητο, ο ιδιοκτήτης να μην εισπράττει το ποσό που αντικειμενικά αντιστοιχεί στη ποιότητα του παγίου.

Το 2014, ο διευθυντής οικονομικών ερευνών της Alpha Bank, Μιχάλης Μασουράκης, χαρακτήριζε «νεκρή» την αγορά ακινήτων στην Ελλάδα.

Το 2007, 40.000 νέες κατοικίες διατίθεντο προς πώληση στην αγορά κάθε τρίμηνο, ενώ το 2013 ο αριθμός αυτός μειώθηκε στις μόλις 4.000 (Τόπας, 2014).

Η μεταβολή της αγοραστικής ικανότητας των νοικοκυριών, φαίνεται και στο πιο κάτω διάγραμμα για τα έτη 2013 και 2014.

Πηγή: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

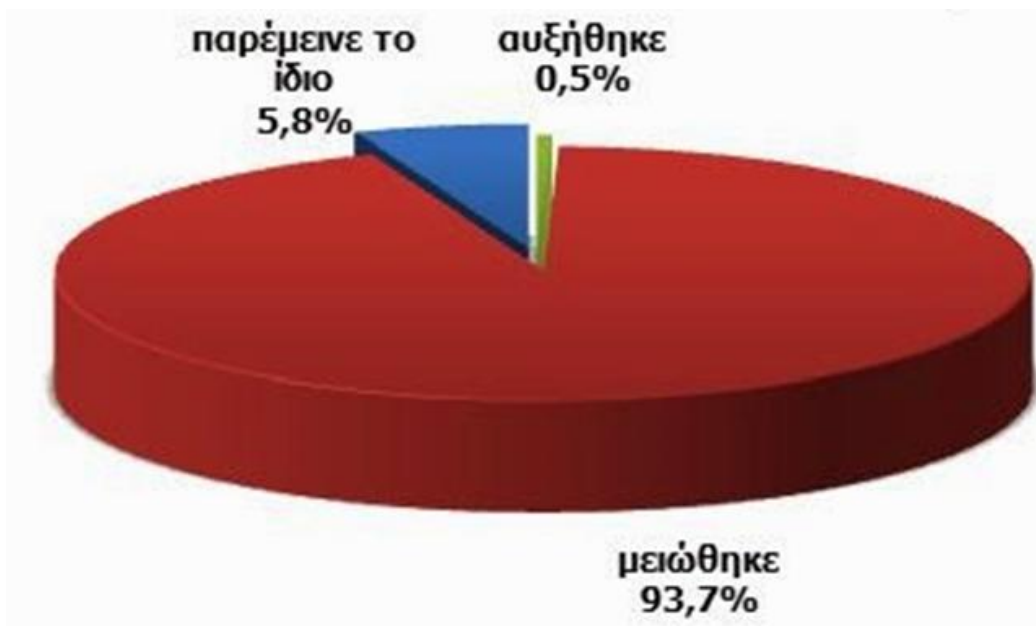
Διάγραμμα 3.2 Η εξέλιξη των δαπανών των νοικοκυριών τη περίοδο 2013-2014

Παρατηρείται μείωση των δαπανών για βασικά είδη διατροφής, ένδυσης, καθώς και για λόγους ψυχαγωγίας, μετακίνησης ή λοιπών οικιακών αναγκών που προέκυψε από την σταδιακή περικοπή των εισοδημάτων.

Τα αποτελέσματα έρευνας που πραγματοποιήθηκε για το ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ σε δείγμα 1025 αντιπροσωπευτικών νοικοκυριών, καταδεικνύει τις τάσεις του οικονομικού κλίματος (ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, 2014).

Συγκεκριμένα:

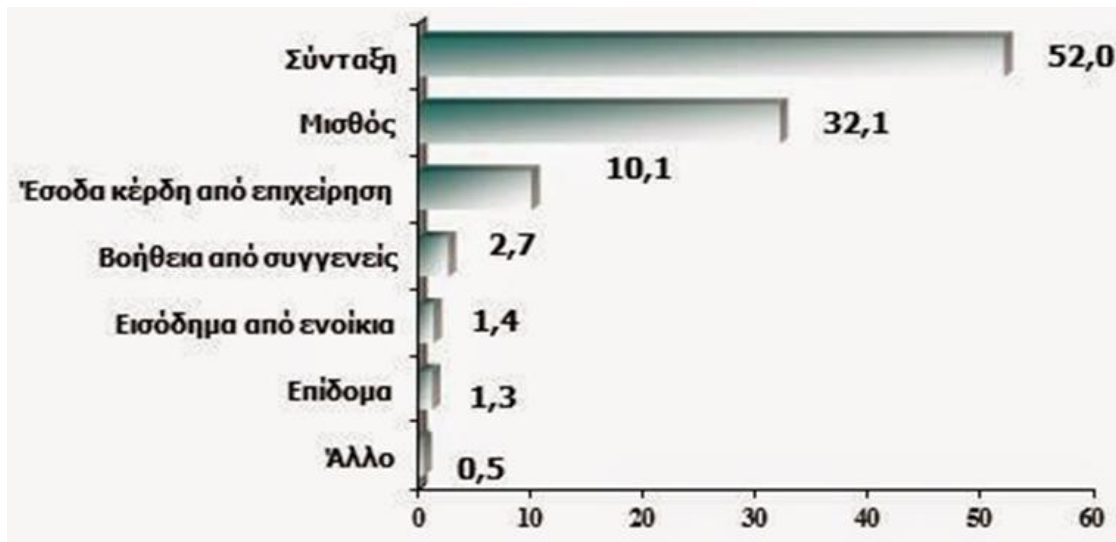
- ❖ Πάνω από 3 στα 10 νοικοκυριά δήλωσαν ότι διαβιούν με ετήσιο οικογενειακό εισόδημα που βρισκόταν στην κατώτερη εισοδηματική κλίμακα (< 10.000 €). Το ποσοστό ήταν πιο υψηλό στις κατηγορίες νοικοκυριών με 2 και 4 μέλη.
- ❖ Το 93,7% των νοικοκυριών παρουσίασε σημαντική μείωση των εισοδημάτων μετά το ξέσπασμα της κρίσης, με σαφέστατη την τάση διεύρυνσης της ανισότητας. Στο πιο κάτω διάγραμμα, δίδεται παραστατικά η κατάσταση σε σχέση με τη μείωση των εισοδημάτων.

Πηγή: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Διάγραμμα 3.3 Η εξέλιξη του οικογενειακού εισοδήματος από την έναρξη της κρίσης μέχρι και το 2014.

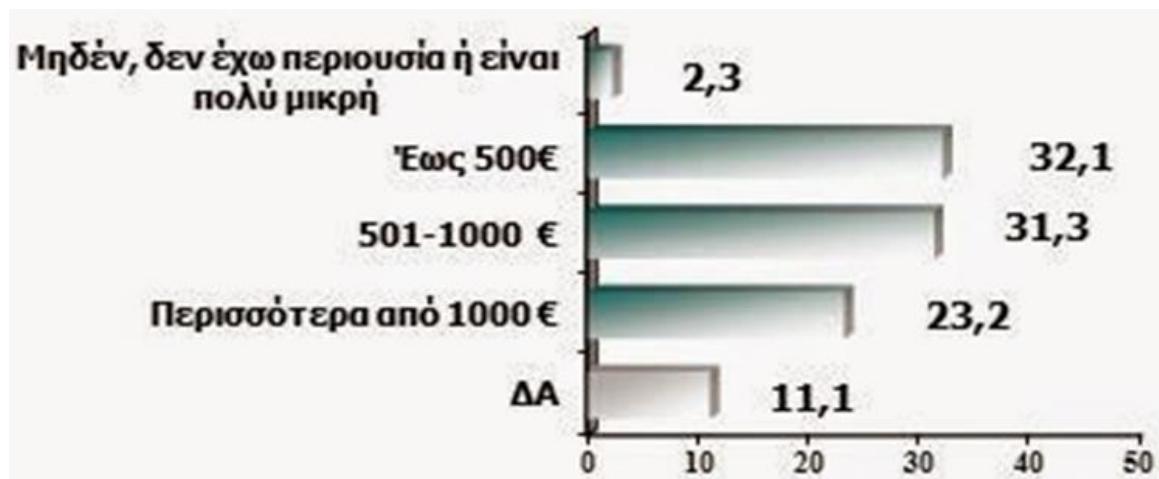
- ❖ Το 46,9% του πληθυσμού δήλωσε ότι το οικογενειακό εισόδημα δεν επαρκούσε για την κάλυψη των αναγκών και το 55% του πληθυσμού δήλωσε ότι χρειάστηκε επιπρόσθετους μη ίδιους πόρους (δανεισμό από συγγενείς-φίλους, τραπεζικό δανεισμό, εκποίηση περιουσιακών στοιχείων, ενεχυροδανειστήριο).
- ❖ Το 35,9 % των νοικοκυριών, δηλαδή πάνω από 1 εκ. νοικοκυριά είχαν στην οικογένεια ένα τουλάχιστο άτομο σε ανεργία. Από αυτό το ποσοστό μόνο το 8,9% λάμβανε επίδομα ανεργίας.
- ❖ Χαρακτηριστικό, ταυτόχρονα και απογοητευτικό, ήταν το γεγονός ότι οι συντάξεις αποτελούσαν για το 52% των νοικοκυριών την κυριότερη πηγή εισοδήματος. Το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 42% το 2012. Σαν δευτερεύουσα πηγή εισοδήματος, εντοπίστηκε ο μισθός, όπως φαίνεται και στο πιο κάτω διάγραμμα.

Πηγή: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Διάγραμμα 3.4 Βασική πηγή εισοδήματος το 2014

- ❖ Η συσσώρευση των οικονομικών υποχρεώσεων των νοικοκυριών μέσα στο 2014 συνεχίστηκε και διευρύνθηκε οριακά σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Περισσότερα από 1 στα 3 νοικοκυριά βρίσκονταν στο όριο καθυστέρησης πληρωμών προς το δημόσιο, ταμεία Δ.Ε.Κ.Ο., τράπεζες, δάνεια κ.λ.π, λόγω αδυναμίας πληρωμής.
- ❖ Το 42,5% των νοικοκυριών διατηρούσε αρνητικές προσδοκίες ως προς την δυνατότητά του να καλύψει βασικές υποχρεώσεις το επόμενο έτος, ενώ το 35,4% θεωρούσε ότι δεν θα μπορέσει να ανταποκριθεί στις φορολογικές υποχρεώσεις το επόμενο έτος.
- ❖ Ανησυχητικό ήταν, επίσης, το γεγονός ότι τα νοικοκυριά αύξησαν την ιδιωτική τους δαπάνη για ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, λόγω της αύξησης της ιδιωτικής συμμετοχής και της μείωσης της δημόσιας δαπάνης στην υγεία.
- ❖ Μέσα στο 2014, πάνω από το 54% νοικοκυριών κλήθηκε να πληρώσει περισσότερο από 500 ευρώ για φόρο ακινήτων. Το αντίστοιχο ποσοστό το 2013 ήταν 46,8%. Τρία στα δέκα νοικοκυριά εξέφραζαν φόβο ότι θα χάσουν το σπίτι τους εξ αιτίας τόσο των συσσωρευμένων υποχρεώσεων όσο και των επιπρόσθετων επιβαρύνσεων- δανειακών, φορολογικών και άλλων.

Πηγή: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Διάγραμμα 3.5 Φόροι που καταβλήθηκαν το 2014 για την ακίνητη περιουσία.

Επιπλέον, σύμφωνα με πιο πρόσφατα στοιχεία από το ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, το 2015, το οικογενειακό εισόδημα μειώνεται περαιτέρω και λόγω:

- Την αύξηση της έκτακτης εισφοράς αλληλεγγύης- κλιμακούμενα αυξανόμενης- στα εισοδήματα του έτους
- Την αύξησης του φόρου κερδών επιχειρήσεων στο 29% από 26% και αύξησης της προκαταβολής φόρου στο 100% από το 55%.
- Της αύξησης της συμμετοχής στον κλάδο υγείας των κύριων συντάξεων (από 4% στο 6%) και επικουρικών συντάξεων (από 0% στο 6%).
- Της αύξησης του φορολογικού συντελεστή κερδών από άσκηση αγροτικής δραστηριότητας (από το 13% στο 26%).
- Της διατήρησης του ΕΝΦΙΑ, χωρίς προσαρμογή σε νέες αντικειμενικές αξίες ή άλλες παραμετροποιήσεις (δανειακή υποχρέωση, μη μισθωμένο κλπ).
- Της αύξησης του φόρου ενοικίων στην κατώτερη κλίμακα από 11% στο 15%.

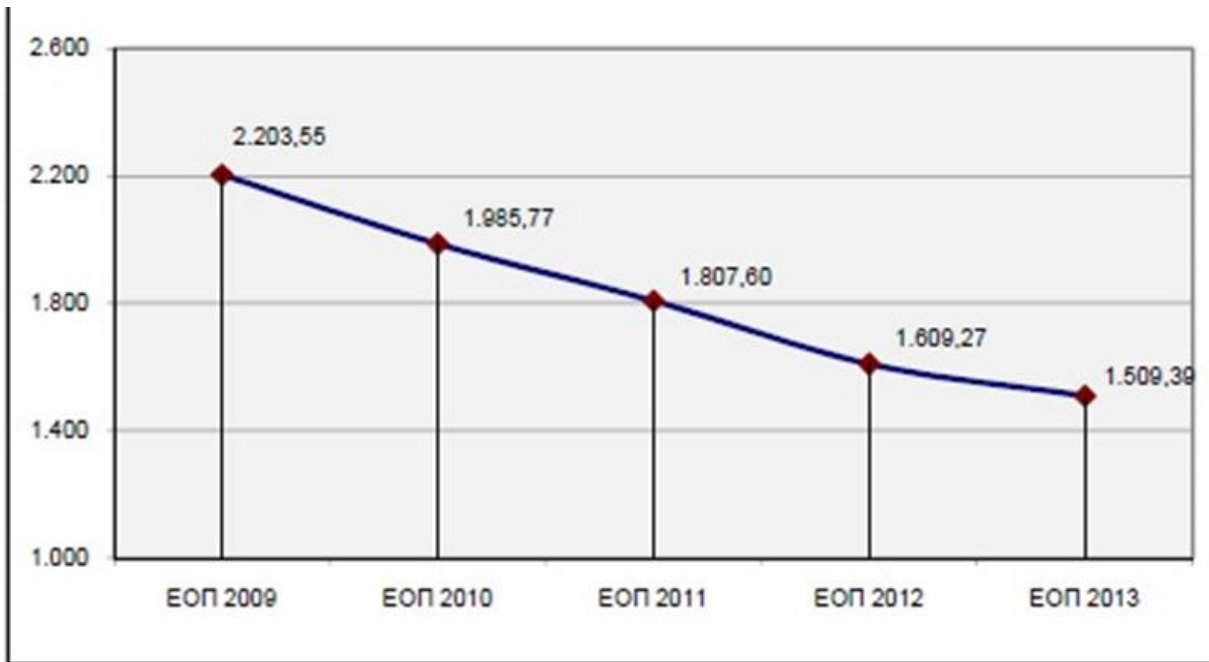
Επιπρόσθετα, η υφεσιακή επίδραση θα προκληθεί και από την αύξηση της έμμεσης φορολογίας. Σύμφωνα με την έρευνα οικογενειακών προϋπολογισμών της ΕΛΣΤΑΤ για το έτος 2014, που δημοσιεύτηκε τον Ιούλιο του 2015, η μέση μηνιαία

καταναλωτική δαπάνη μειώθηκε από τα 1956,42€ το 2010, στα 1460,52€ το 2014. Η μείωση αυτή υπερβαίνει το 25% μεσοσταθμικά.

Συνολικά, οι κατηγορίες αγαθών και υπηρεσιών, οι οποίες στη διάρκεια της κρίσης δέχτηκαν το ισχυρότερο πλήγμα ως προς το σκέλος της ζήτησης ήταν οι εξής:

- Στην κατηγορία των ειδών διατροφής, η μέση μηνιαία δαπάνη των νοικοκυριών υποχώρησε από τα 351,67€ στα 299,79€ (μείωση 14,7%, γεγονός που αντανακλά τη σχετική ανελαστικότητα στην κατανάλωση αυτών των αγαθών).
- Στην κατηγορία της ένδυσης και υπόδησης, η μέση μηνιαία δαπάνη υποχώρησε από τα 140,84€ στα 85,7€ (μείωση 39,2%).
- Στην κατηγορία της στέγασης, η μέση μηνιαία δαπάνη υποχώρησε από τα 228,82€ το 2010 στα 195,29€ το 2014 (μείωση 14,7%).
- Στην κατηγορία της υγείας, η μέση μηνιαία δαπάνη υποχώρησε από 124,43€ το 2010 στα 105,76€ το 2014 (μείωση 15%). Σε αυτήν την κατηγορία υπάρχει ανελαστική τάση, αλλά και σημαντική επιβάρυνση λόγω της αύξησης της συμμετοχής των νοικοκυριών στη συμμετοχή για φάρμακα και ιατρικές εξετάσεις.
- Στην κατηγορία των μεταφορών, η μέση μηνιαία δαπάνη υποχώρησε από τα 264,87€ το 2010 στα 184,82€ το 2015 (μείωση 30,2%).
- Στην κατηγορία της εστίασης, η μέση μηνιαία δαπάνη μειώθηκε από τα 209,75€ στα 143,9€ (μείωση 31,6%).

Το ύψος των μέσων μηνιαίων δαπανών σε ευρώ ενός νοικοκυριού κατά τη περίοδο 2009-2013, παρίσταται το παρακάτω διάγραμμα.

Πηγή: www.euro2day.gr

Διάγραμμα 3.6 Μέση δαπάνη νοικοκυριού τη περίοδο 2009-2013.

Από τα στοιχεία φαίνεται ότι θα υπάρξει μείωση της αγοραστικής δύναμης των καταναλωτών λόγω της αύξησης της έμμεσης φορολόγησης, όσο και μείωση των ονομαστικών διαθέσιμων εισοδημάτων λόγω της αύξησης της άμεσης φορολόγησης και της μείωσης των συντάξεων. Είναι προφανές ότι η ελληνική οικονομία θα εισέλθει εκ νέου σε βαθιά ύφεση, γεγονός που σηματοδοτεί νέα κλεισίματα επιχειρήσεων και περαιτέρω αύξηση της ανεργίας (Euro2day, 2015).

Βάσει των ανωτέρω δεδομένων, καθώς και των λοιπών πληροφοριών του παρόντος Κεφαλαίου, αποτυπώνεται το κλίμα με το οποίο έρχεται αντιμέτωπος ο κάθε Έλληνας πολίτης καθημερινά. Η μη εκπλήρωση των δημοσιονομικών στόχων που τίθενται, επιφέρει συνεχείς μειώσεις στις κρατικές δαπάνες που καταλήγουν να περικόπτουν το τελικό εισόδημα των πολιτών επηρεάζοντας αρνητικά τη ποιότητα της ζωής τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Με βάση τη παράθεση των πληροφοριών που έχουν προηγηθεί, μπορεί να γίνει μια πιο εμπειριστατωμένη προσέγγιση των παραγόντων που οδήγησαν στην εκδήλωση κι επιτεινόμενη ένταση της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα.

Από το 2000 κι έπειτα, οι αναπτυγμένες χώρες μπήκαν σε έναν κύκλο μειωμένης ανάπτυξης, βιώνοντας μέσα σε μία δεκαετία 2 σφοδρές οικονομικές κρίσεις, την πρώτη το 2000-2003, με την κατάρρευση της αγοράς μετοχών και τη διεθνή οικονομική ύφεση και τη δεύτερη από τα μέσα του 2006 και μετά, με την κατάρρευση της αγοράς κατοικίας, πρώτα στις ΗΠΑ και στη συνέχεια σε πολλές χώρες, με την τραπεζική - χρηματοοικονομική κρίση, το χρηματιστηριακό κραχ του 2008 που ήταν το μεγαλύτερο από το 1929 και τη βαθιά διεθνή οικονομική ύφεση που ήταν η μεγαλύτερη των τελευταίων 80 ετών.

Στα τελευταία 4 χρόνια η Ελλάδα δεν άλλαξε ιδιαίτερα, όπως δεν έχει αλλάξει σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα ποτέ, στα τελευταία 30 χρόνια. Αυτό που άλλαξε ταχύτατα είναι το διεθνές περιβάλλον μέσα στο οποίο εντάσσεται και η Ελλάδα. Οι κύριες συνέπειες αυτής της πρωτοφανούς χειροτέρευσης του διεθνούς οικονομικού περιβάλλοντος ήταν 4:

- Μια κρίση ρευστότητας, καθώς το διαθέσιμο κεφάλαιο έγινε μειώθηκε δραματικά.
- Μια κρίση ανάπτυξης, καθώς όλες οι οικονομίες του κόσμου - με ελάχιστες εξαιρέσεις- είδαν τις οικονομίες τους να συρρικνώνονται και το ΑΕΠ τους να περνά ταχύτητα από θετική σε αρνητική ανάπτυξη
- Μια κρίση εκτίναξης του δημόσιου χρέους και των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, καθώς όλα τα κράτη στράφηκαν στο δανεισμό και στην αύξηση των δημοσίων δαπανών προκειμένου να εμποδίσουν τις οικονομίες τους να εισέλθουν σε βαθιά ύφεση

→ Μια κρίση ψυχολογίας, καθώς πολίτες και πολιτικοί βρέθηκαν αντιμέτωποι με τεράστια προβλήματα, με τους πρώτους να βιώνουν στο έπακρο τις συνέπειες της οικονομικής ύφεσης και τους δεύτερους να προσπαθούν να σταθούν στο ύψος των περιστάσεων αναζητώντας λύσεις σε ένα πρόβλημα που έμοιαζε άλυτο.

Το πλήγμα στον, κατά τα άλλα υγιή ελληνικό τραπεζικό κλάδο, ήταν βαρύ και όπως ακριβώς είχε προβλέψει το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο στη σχετική του έκθεση το Μάρτιο του 2008, η Ελλάδα βίωσε τη δική της τραπεζική κρίση και συνάμα μία μεγάλη κρίση ρευστότητας, που στέρησε κεφάλαια από την αγορά, προκαλώντας οικονομικό «στραγγαλισμό» σε χιλιάδες επιχειρήσεις και περαιτέρω πάγωμα των προσλήψεων, αύξηση των απολύσεων και τροφοδότηση ενός βάνουσου κύκλου οικονομικής ταλαιπωρίας. Οι μεγάλες Κεντρικές Τράπεζες επέβαλλαν την αύξηση των αποθεματικών των τραπεζών και την υιοθέτηση σκληρότερων κριτηρίων δανειοδότησης με αποτέλεσμα η χρηματοδότηση ιδιωτών και επιχειρήσεων να σταματήσει ξαφνικά, προκαλώντας σοκ στην οικονομία. Μέχρι το 2008 οι τράπεζες παραχωρούσαν ευρέως δάνεια τους πολίτες και από το 2008 και μετά επιδιώκουν μόνο την αποπλήρωσή τους.

Η τρέχουσα κρίση, ήταν εμφανής, τουλάχιστον, από το καλοκαίρι του 2006, ενώ ήταν δεδομένη σε όλο το 2007. Παρόλα αυτά η Ελλάδα φάνηκε να αντιμετωπίζει το θέμα υπεροπτικά, ρισκάροντας στη μειωμένη έκθεση του τραπεζικού της κλάδου σε ριψοκίνδυνα προϊόντα και αδυνατώντας να δει τη συνολική εικόνα του προβλήματος. Έτσι, υπήρξε μία κρίσιμη καθυστέρηση ως προς την κατανόηση της φύσης της κρίσης, η οποία έφερε τη χώρα προ δυσάρεστων εκπλήξεων.

Συνέπεια της παραπάνω καθυστέρησης ήταν η αργοπορία και στη λήψη μέτρων εναντίον της κρίσης τα οποία, όταν πλέον, πάρθηκαν, ήταν αποσπασματικά και όχι αρκετά για να οδηγήσουν στην αντιμετώπιση του προβλήματος.

Ο πανικός, επιπλέον, που έχουν επιδείξει οι πολιτικοί όλων των πλευρών κατά τη διάρκεια της τρέχουσας κρίσης και η πολιτική αναταραχή που ξέσπασε εξαιτίας της αποτέλεσε τον καταλύτη για την μετατροπή της ύφεσης σε κρίση (Παναγιώτου, 2014).

Η ύφεση της ελληνικής οικονομίας ταυτίζεται με τη Μεγάλη Ύφεση που βίωσαν οι ΗΠΑ τη δεκαετία του '90. Τα τελευταία χρόνια η παραγωγική βάση της χώρας έχει εξαρθρωθεί, ενώ η οικονομία έχει συρρικνωθεί κατά 1/4. Οι αναλυτές προβάλλουν τα ελληνικά δεδομένα με εκείνα που έζησαν οι Αμερικανοί κατά την περίοδο του Κραχ και καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι μπορεί η ζημιά να μην είναι τόσο μεγάλη, αλλά έχει διαρκέσει περισσότερο, ενώ οι προβλέψεις για το 2015 δεν είναι και οι καλύτερες για την ελληνική οικονομία.

Οι δουλειές, έτσι και αλλιώς είναι δυσεύρετες στην Ελλάδα. Το 1/4 του πληθυσμού βρίσκεται εκτός αγοράς εργασίας, ενώ τα νούμερα ανεβαίνουν δραματικά σε ό,τι έχει να κάνει με τους νέους. Σχεδόν οι μισοί από αυτούς δεν έχουν καταφέρει να ενταχθούν στην εργατική βάση, ενώ σε κάποιες περιοχές τα ποσοστά αγγίζουν και το 60%.

Το πρόβλημα γίνεται οξύτερο όταν καλείται κανείς να αντιμετωπίσει και τις ολοένα αυξανόμενες καταστάσεις μακρόχρονης ανεργίας. Ένα φαινόμενο που απαντάται στην Ελλάδα και οι συνέπειές του είναι προφανείς: όσο περισσότερο καιρό μένει ένας άνεργος μακριά από τον τομέα της εργασίας, τόσο πιο δύσκολο είναι να ενταχθεί σε αυτόν στο άμεσο μέλλον. Ένας στους τρεις νέους βρίσκεται εκτός εργασίας για πάνω από ένα χρόνο. Οι οικονομικές επιπτώσεις φαίνονται στα έσοδα των Ταμείων, ενώ από κοινωνικής άποψης συναντά κανείς οικογένειες να συντηρούνται από συνταξιούχους που έχουν, τουλάχιστον, ένα ελάχιστο, αλλά σταθερό εισόδημα (7imeres, 2015).

Σε σχέση με το μείζον θέμα της ανεργίας, σύμφωνα, επιπλέον, με πρόσφατα στοιχεία του ΟΟΣΑ (2015), η κατάσταση της ελληνικής αγοράς εργασίας παραμένει πολύ δύσκολη, αν και υπάρχουν πρόσφατα κάποιες ενδείξεις βελτίωσής της.

Το ποσοστό απασχόλησης στην Ελλάδα είναι το χαμηλότερο μεταξύ των 34 χωρών του ΟΟΣΑ, μόλις 50%, ενώ κάποια βελτίωση προβλέπεται έως το τέλος του 2016, αν και οι πρόσφατες εξελίξεις αυξάνουν την αβεβαιότητα σχετικά με τις προβλέψεις αυτές για την αγορά εργασίας. Το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα ήταν το υψηλότερο στον ΟΟΣΑ - 25,6% τον Μάρτιο- και οι τρεις στους τέσσερις άνεργους αναζητούν εργασία για περισσότερο από ένα χρόνο. Τα ποσοστά ανεργίας τόσο της Ελλάδας όσο και της Ισπανίας θα κινούνται πάνω από το 20% έως το τέλος του 2016.

Η νεολαία επλήγη πολύ βαριά από την οικονομική κρίση, με το 50% σχεδόν των νέων ηλικίας 15 - 24 ετών να είναι άνεργοι, ένα ποσοστό υπερτριπλάσιο από το μέσο όρο του ΟΟΣΑ. Επιπλέον, το 27% των νέων ηλικίας 15-29 ετών ήταν χωρίς εργασία και χωρίς επιμόρφωση ή εξειδίκευση. Αν και το σχετικό ποσοστό ήταν ιστορικά υψηλότερο στην Ελλάδα από το μέσο όρο του ΟΟΣΑ, η διαφορά εκτινάχθηκε από τις 3 στις 13 ποσοστιαίες μονάδες από την έναρξη της κρίσης.

Οι οικονομικές πολιτικές των τριών τελευταίων δεκαετιών έφεραν την Ελλάδα στα πρόθυρα της χρεοκοπίας. Μεταρρυθμίσεις που εφαρμόστηκαν σε άλλες χώρες πολλά χρόνια νωρίτερα αναβάλλονταν συνεχώς στην Ελλάδα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η χώρα να μείνει πολύ πίσω, και να βρεθεί με ένα μη παραγωγικό δημόσιο τομέα, ένα άνισο και αναποτελεσματικό σύστημα συλλογής φόρων, ένα μη βιώσιμο συνταξιοδοτικό σύστημα, και ένα περιοριστικό και αναποτελεσματικό ρυθμιστικό πλαίσιο στην οικονομία, η ανταγωνιστικότητα της οποίας είναι χαμηλή και μειώνεται συνεχώς.

Η έλλειψη μεταρρυθμίσεων είναι ιδιαίτερα οδυνηρή για τη νέα γενιά. Η παιδεία που παρέχεται στους νέους υστερεί σε σύγκριση με τα διεθνή πρότυπα. Μετά από την ολοκλήρωση των σπουδών τους, οι νέοι αντιμετωπίζουν δυσκολίες κατά την είσοδό τους στην αγορά εργασίας, καθώς το περιοριστικό ρυθμιστικό πλαίσιο αποθαρρύνει τις επενδύσεις και τη δημιουργία θέσεων εργασίας.

Όταν τελικά οι νέοι βρουν εργασία, οι φόροι που θα τους επιβληθούν θα είναι υψηλοί ώστε να αποπληρωθεί το χρέος που συσσωρεύτηκε από προηγούμενες κυβερνήσεις, ενώ οι κοινωνικές εισφορές τους θα είναι αυξημένες ώστε να καλύπτουν τις συντάξεις.

Αν η Ελλάδα δεν μεταρρυθμίσει άμεσα την οικονομία της, υπάρχει κίνδυνος ένα μεγάλο μέρος της νέας γενιάς (και ιδιαίτερα τα πιο δημιουργικά και επιχειρηματικά άτομα) να μεταναστεύσουν κατά μεγαλύτερα ποσοστά στο εξωτερικό.

Το μόνο θετικό στοιχείο σχετικά με την τρέχουσα οικονομική κατάσταση στην Ελλάδα είναι ότι υπάρχει μεγάλο περιθώριο βελτίωσης. Πράγματι, υπάρχουν συγκεκριμένες μεταρρυθμίσεις που θα επιτρέψουν στη χώρα να ανακτήσει το χαμένο έδαφος. Για παράδειγμα, η μείωση των ρυθμίσεων που εμποδίζουν την είσοδο σε

έναν επιχειρηματικό κλάδο θα ωφελήσει τους καταναλωτές και θα μειώσει την ανεργία, αλλά θα ζημιώσει τις υπάρχουσες επιχειρήσεις στο συγκεκριμένο κλάδο.

Όσοι χάσουν από κάποια μεταρρύθμιση, ωστόσο, θα ωφεληθούν από πολλές άλλες και όταν εφαρμοστούν αρκετές μεταρρυθμίσεις σχεδόν όλοι θα έχουν βγει κερδισμένοι. Για να αποκομιστούν αυτά τα οφέλη, απαιτείται επιτυχής και άμεση εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων (Βαγιανός, Βέτας, Μεγήρ, 2010).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα δεινή κατάσταση της Ελλάδας, σαφέστατα, δεν αποτελεί πρωτόγνωρο φαινόμενο στην ιστορία της Οικονομίας. Οι οικονομίες διέρχονται από διάφορες φάσεις στη πάροδο των ετών που εκτείνονται από την άνθηση μέχρι την ύφεση, στην οποία βρίσκεται η Ελλάδα αυτή τη στιγμή.

Τα αίτια που οδήγησαν στη παρούσα κατάσταση, δεν δημιουργήθηκαν σε σύντομο χρονικό διάστημα, αλλά σωρεύτηκαν κατά τις τελευταίες δεκαετίες, είτε λανθασμένων επιλογών των εκάστοτε κυβερνήσεων, είτε μη αποτελεσματικών χειρισμών, είτε αμεροληψίας.

Η αναζήτηση ευθυνών ενώ έχει ήδη προκύψει το πρόβλημα, δεν κρίνεται αποτελεσματική, δεδομένου ότι επείγει η επίλυσή του πολύ περισσότερο. Κι αυτό, διότι λόγω των δυσμενών επιρροών της οικονομική κρίσης, ο τελικός αποδέκτης του υψηλότερου κόστους είναι ο Έλληνας πολίτης, που παρατηρεί καθημερινά την εισοδηματική του ικανότητα να μειώνεται, χωρίς να γνωρίζει τι επιφυλάσσει το μέλλον.

Το ξέσπασμα της κρίσης συνοδεύτηκε από μια κατακόρυφη αύξηση της ανεργίας που κατ' επέκταση επηρέασε ευθέως το βιοτικό επίπεδο όσων έμειναν χωρίς εργασία. Εφόσον έπαψε να υπάρχει πηγή εισοδήματος, σε πολλές περιπτώσεις, τίθεται έως και θέμα επιβίωσης. Πέρα, όμως, από την ανεργία, τα δημοσιονομικά ελλείμματα αναγκάζουν τις εκάστοτε ελληνικές κυβερνήσεις, που εναλλάσσονται συχνά τα τελευταία χρόνια, να λαμβάνουν μέτρα περικοπής των δαπανών. Ως εκ τούτου περικόπτονται συντάξεις, μισθοί και λοιπές παροχές που ενώ αποτελούν άμεσο έσοδο για το κράτος, την ίδια στιγμή στερούν από τους πολίτες τη δυνατότητα κάλυψης πρωταρχικών και δευτερευόντων αναγκών. Η παλαιότερη δε διέξοδος στο δανεισμό είναι πλέον δύσκολη, εφόσον οι τράπεζες δεν διαθέτουν τη ρευστότητα που απαιτείται, ενώ τα κριτήρια για τη χορήγηση δανείων γίνονται όλο και πιο αυστηρά. Η πώληση, επίσης, πάγιων στοιχείων για την είσπραξη χρημάτων είναι σχεδόν αδύνατη, αφού οι πολίτες δεν έχουν στη διάθεσή τους χρηματικά διαθέσιμα για τέτοιου είδους αγορές.

Ενώ η Ελλάδα διανύει ήδη το 7^ο έτος κρίσης, δεν διαφαίνεται άμεση έξοδος από αυτήν. Τα μέτρα που λαμβάνονται κατά καιρούς, όπως αποδεικνύεται, δεν αποφέρουν τα αναμενόμενα αποτελέσματα, με συνέπεια η οικονομία της χώρας να ασφυκτιά όλο και περισσότερο και το βάρος τελικώς να το φέρουν οι Έλληνες πολίτες. Οι εξαγγελίες από τις κυβερνήσεις, τις περισσότερες φορές, μένουν στην θεωρία και είναι αναληθείς, ενώ μέχρι τώρα δεν έχει διαφανεί σαφής βούληση για τις μεταρρυθμίσεις που χρειάζεται η χώρα. Εάν επιθυμείται επί της ουσίας επίλυση του προβλήματος, το Ελληνικό κράτος πρέπει να λάβει δραστικά μεταρρυθμιστικά μέτρα, που δεν θα επιβαρύνουν το πολίτη, αλλά θα δώσουν την ώθηση για την ανάπτυξη που είναι η μόνη οδός για την έξοδο από τη κρίση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

Αργεΐτης, Γ., Δαφέρμος, Γ. και Νικολαΐδου, Μ., (2011), *Κρίση Δημοσίου Χρέους στην Ελλάδα: Αιτίες και προοπτικές*, Επιστημονικές Εκθέσεις, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.

Βαγιανός, Δ, Βέττας, Ν. και Μεγήρ, Κ., (2010), *Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα: Μεταρρυθμίσεις και ευκαιρίες σε μία κρίσιμη συγκυρία*.

Βαλσαμής, Δ., (2015), «Συνεχίζεται η Πτώση στην Αγορά Ακινήτων το 2015», *Indeepanalysis*, διαθέσιμο στο: <http://www.indeepanalysis.gr/?q=node/1870>, ανακτήθηκε την 7/11/2015.

Βιλιάρδος, Β., (2011), «Η Κρίση του 1997», διαθέσιμο στο: <http://casss.analyst.gr/PressCenter/Articles/2328.html>, ανακτήθηκε την 25/10/2015.

Γεωργάκης, Η., (2012), «Γυρίσαμε στην ανεργία-σοκ του 1960!», *Τα Νέα*, 9 Νοεμβρίου.

Καραμούζης, Ν., (2009), «Οι παράγοντες που οδήγησαν στην κρίση δείχνουν και τον τρόπο διεξόδου», *Το Βήμα*, 06 Δεκεμβρίου.

Κομίνη, Ε., (2015), «Μετανάστευση και μείωση πλούτου έφερε η οικονομική κρίση, τονίζει η Alpha Bank», *News247*, 23 Οκτωβρίου.

Λαγουδάκης, Γ., (2012), «Η Ελληνική Κρίση. Μια Ψύχραιμη Ματιά», διαθέσιμο στο: <http://pandalis.de/mitteilungen/%CE%B7-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7-%CE%BC%CE%B9%CE%B1-%CF%88%CF%8D%CF%87%CF%81%CE%B1%CE%B9%CE%BC%CE%B7-%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%AC/>, ανακτήθηκε την 4/11/2015.

Λεβέντη, Α., (2015), «Οι φτωχοί πληρώνουν την κρίση, με 87% μειώσεις στο οικογενειακό τους εισόδημα», Doctv, διαθέσιμο στο: <http://www.doctv.gr/page.aspx?itemID=SPG7930>, ανακτήθηκε την 6/11/2015.

Λιδωρίκης, Α., (2013), «Με αυστηρά κριτήρια η χορήγηση καταναλωτικών δανείων», Καθημερινή, 24 Αυγούστου.

Μαλλιάρου, Μ. και Σαράφης, Π., (2012), Οικονομική κρίση. Τρόπος επίδρασης στην υγεία των πολιτών και στα συστήματα υγείας, *Το Βήμα του Ασκληπιού*, Τόμος, 11^{ος}, Τεύχος 1^ο, Ιανουάριος – Μάρτιος.

Μανέττας, Γ., (2014), «Μεγάλη έρευνα: Οι κερδισμένοι και οι χαμένοι κλάδοι στα χρόνια της κρίσης», Η Ημερησία, 26 Ιουλίου.

Μπατσαρισάκης, Π., (2014), «Η υπερφορολόγηση «φρένο» στην ανάπτυξη - Οι προοπτικές της ελληνικής οικονομίας», *Το Βήμα*, 5 Φεβρουαρίου.

Μπιμπή, Μ., (2015), «Αύξηση των αυτοκτονιών στην Ελλάδα λόγω κρίσης βάσει διεθνών μελετών», In, 30 Μαρτίου.

Νικολόπουλος, Γ., (2009), «Όλα όσα θέλετε να μάθετε για την οικονομική κρίση», *Το Βήμα*, 01 Μαρτίου.

Νόμος 3845/2010, «Μέτρα για την εφαρμογή του μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας από τα κράτη- μέλη της Ζώνης του ευρώ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο», ΦΕΚ 65, Τεύχος Α', 6/5/2010, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα.

Νόμος 3863/2010, «Νέο ασφαλιστικό σύστημα και συναφείς διατάξεις, ρυθμίσεις στις εργασιακές σχέσεις», ΦΕΚ 115, Τεύχος Α', 15/7/2010, Γενική Γραμματεία Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα.

Νόμος 3996/2011, «Αναμόρφωση του Σώματος Επιθεωρητών Εργασίας, ρυθμίσεις θεμάτων Κοινωνικής Ασφάλισης και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ 170, Τεύχος Α',

5/8/2011, Γενική Γραμματεία Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα.

Νόμος 3986/2011, «Επείγοντα Μέτρα εφαρμογής Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015», ΦΕΚ 152, Τεύχος Α΄, 1/7/2011, Υπουργείο Οικονομικών, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα.

Παναγιώτου, Π., (2014), «'Περίεργα' στοιχεία για την ελληνική κρίση αποκαλύπτουν εκθέσεις του ΔΝΤ (μέρος 2ο)», Analitis, διαθέσιμο στο: <http://analitis.gr/perierga-stichia-gia-tin-elliniki-krisi-apokaliptoun-ekthesis-tou-dnt-meros-2o/>, ανακτήθηκε την 9/11/2015.

Παπούς, Γ., (2015), «Νέα στοιχεία- σοκ για τις απώλειες ΦΠΑ – Η Κομισιόν διαπιστώνει υπερφορολόγηση στην Ελλάδα», iefimerida, 28 Σεπτεμβρίου.

Σαλούρου, Ρ., (2014), «Ο νέος χάρτης της απασχόλησης στην Ελλάδα», Euro2day, 25 Αυγούστου.

Τζώρτζη, Ε., (2014), «Περαιτέρω μείωση στις χορηγήσεις δανείων, μικρή άνοδος στις καταθέσεις τον Ιούλιο», Καθημερινή, 29 Αυγούστου.

Τόπας, Α., (2014), «Alpha Bank: Νεκρή η αγορά ακινήτων στη χώρα», ΣΚΑΪ, διαθέσιμο στο: <http://www.skai.gr/news/finance/article/251209/alpha-bank-nekri-i-agera-akiniton-sti-hora/>, ανακτήθηκε την 8/11/2015.

Τριανταφύλλου, Ε., (2011), «Τρομακτικό άλμα της ανεργίας το γ' τρίμηνο», *Ελευθεροτυπία*, 15 Δεκεμβρίου.

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, (2014), «Εισόδημα - δαπάνες νοικοκυριών», Έρευνα ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, Αθήνα.

Ξενόγλωσση

Amadeo, K., (2015), “Causes of Economic Recession”, *US Economy*, διαθέσιμο στο: http://useconomy.about.com/od/grossdomesticproduct/a/cause_recession.htm, ανακτήθηκε την 23/10/2015.

Ezzeldin, A., M., G., (2014), Decision Support System in the Crisis Management Unit, *International Journal of Humanities and Social Science*, Vol. 4, No. 8, διαθέσιμο στο: http://www.ijhssnet.com/journals/Vol_4_No_8_1_June_2014/18.pdf, ανακτήθηκε την 22/10/2015.

OECD. (2015), “Employment Outlook 2015: How does Greece compare”,

Mishkin, S., F., (1991), “Anatomy of a Financial Crisis”, *National Bureau of Economic Research*, Working Paper No 3934.

Rizwanul, I., (2012), “How do labour markets adjust to economic crises?”, *Public World*, διαθέσιμο στο: http://www.publicworld.org/blog/how_do_labour_markets_adjust_to_economic_crisises, ανακτήθηκε την 24/10/2015.

Simai, M., (2010), The Background, Characteristics and Consequences of the current Global Crisis and the transition to the post- crisis world, *International Relations Quarterly*, Vol. 1. No. 3, διαθέσιμο στο: http://www.southeast-europe.org/pdf/03/DKE_03_A_W_SIMAI.pdf, ανακτήθηκε την 23/10/2015.

Suddath, C., (2008), “The Crash of 1929”, *Time*, διαθέσιμο στο: <http://content.time.com/time/nation/article/0,8599,1854569,00.html>, ανακτήθηκε την 25/10/2015.

Ηλεκτρονικές πηγές

“What is the impact of the economic crisis on public education spending?”, (2013), *OECD*, διαθέσιμο στο: <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/5jzbb2sprz20.pdf?expires=1445711120&id=id&accname=guest&checksum=D69A7DF04E7886962F439E90173B494D>, ανακτήθηκε την 24/10/2015.

«Η κρίση του Μεξικό», (2011), *Human Act*, διαθέσιμο στο: <http://humanact.gr/joomla/index.php/2011-06-12-10-26-50/2011-10-06-19-52-23>, ανακτήθηκε την 25/10/2015.

«Οι ρίζες και τα αίτια της ελληνικής κρίσης χρέους - Τί μπορεί να γίνει σήμερα;», (2011), Ένωση Φορολογούμενων Ελλάδας, διαθέσιμο στο: <http://www.forologoumenos.gr/permalink/9615.html>, ανακτήθηκε την 4/11/2015.

«Το χρονολόγιο της ελληνικής κρίσης: 9 προγράμματα λιτότητας, 3 πακέτα βοήθειας και μια παραίτηση», (2015), *Η Ημερησία*, διαθέσιμο στο: <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26516&subid=2&pubid=113679766>, ανακτήθηκε την 5/11/2015.

«ΕΚΤ: Πόσα έχασε ο μέσος Έλληνας στα χρόνια της κρίσης -Πόσα κέρδισε ο Γερμανός», (2015), *iefimerida*, διαθέσιμο στο: <http://www.iefimerida.gr/news/231717/ekt-posa-ehase-o-mesos-ellinas-sta-hronia-tis-krisis-posa-kerdise-o-germanos>, ανακτήθηκε την 5/11/2015.

«Eurostat: Στο 9,5% η ανεργία στην Ελλάδα το 2009», (2010), *Skai*, διαθέσιμο στο: <http://www.skai.gr/news/finance/article/155145/eurostat-sto-95-i-anergia-stin-ellada-to-2009-/>, ανακτήθηκε την 5/11/2015.

“Education at a glance: Ελλάδα», (2014), *ΟΟΣΑ*, διαθέσιμο στο: <http://www.oecd.org/edu/Greece-EAG2014-Country-Note-Greek.pdf>, ανακτήθηκε την 6/11/2015.

«Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση», (2013), Ετήσια Έκθεση, ΙΝΕΓΣΕΕ, διαθέσιμο στο: <http://www.inegsee.gr/sitefiles/files/ekthesh-15email.pdf>, ανακτήθηκε την 6/11/2015.

«Eurostat: Στο 25,8% η ανεργία στην Ελλάδα τον Νοέμβριο 2014», (2015), Το Βήμα, διαθέσιμο στο: <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=681685>, ανακτήθηκε την 6/11/2015.

«ΕΛΣΤΑΤ: Σε ανοδική τροχιά η ανεργία», (2015), Dikaiologitika, διαθέσιμο στο: <http://www.dikaiologitika.gr/eidhseis/ergasiaka/63804/elstat-se-anodiki-troxia-i-anagergia>, ανακτήθηκε την 6/11/2015.

«Η πενταετία της καταστροφής για το Δημόσιο – Πόσο μειώθηκαν οι μισθοί των υπαλλήλων μεταξύ 2009-2013 – Τι θα σημαίνει μια αύξηση», (2015), Αυτοδιοίκηση, διαθέσιμο στο: <http://www.aftodioikisi.gr/proto-thema/i-pentaetia-tis-katastrofis-gia-to-dimosio-poso-meiothikan-oi-misthoi-ton-ipallilon-metaxi-2009-2013-ti-tha-simanei-mia-afxisi>, ανακτήθηκε την 6/11/2015.

New Post, (2012), «Οριστικό τέλος στα δώρα, επιδόματα και βασικούς μισθούς στο δημόσιο», διαθέσιμο στο: <http://newpost.gr/ellada/170496/oristiko-telos-sta-dora-epidomata-kai-vasikous-misthous-sto-dimosio>, ανακτήθηκε την 7/11/2015.

Fortune Greece, (2015), «Έσφιξαν τα λουριά στα δάνεια οι τράπεζες», διαθέσιμο στο: <http://www.fortunegreece.com/article/esfixan-ta-louria-sta-dania-i-trapezes/>, ανακτήθηκε την 8/11/2015.

ΓΣΕΒΕΕ, (2015), «Βαθιά ύφεση και αύξηση της ανεργίας από τα νέα μέτρα», Euro2day, διαθέσιμο στο: <http://www.euro2day.gr/news/economy/article/1348588/gsevee-vathia-yfesh-kai-afxhsh-ths-anagerias-apo-ta.html>, ανακτήθηκε την 10/11/2015.

7imeres, (2015), «BBC: Τα μελανά χρώματα της κρίσης στην Ελλάδα μέσα από αριθμούς», διαθέσιμο στο: <http://www.7imeres.gr/vvc-ta-melana-chromata-tis-krisis-stin-ellada-mesa-apo-arithmous/>, ανακτήθηκε την 10/11/2015.

www.naftemporiki.gr

www.indeepanalysis.gr

www.euro2day.gr